

# Morten Reenberg's Levned.

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

---

**E**n højst ejendommelig Personlighed fra Slutningen af det 17de og Begyndelsen af det 18de Aarhundrede var Mag. Morten Reenberg, der døde 1736 som Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn og Stiftsprovst. Helveg betegner ham som en »snurrig Særling«<sup>1)</sup>. Men uden at nægte, at han havde en Del Særheder, mener jeg dog, at han var noget andet og mere end det, man almindelig betegner ved Ordet »Særling«. Thi ikke blot var han i sin Tid agtet som en ualmindelig begavet og nidkjær, kristelig Præst, men han var tillige en kraftig Personlighed, som faa, med en slagfærdig Vittighed til sin Raadighed, hvilken han rigtignok lod temmelig frit Løb, uden Hensyn til hvor han talte eller hvem den ramte. Han havde Venner og Beundrere i alle Lag af Samfundet, men ogsaa Fjender, navnlig efter at han havde gjort skarp Front mod Pietismen. Dog er det kjendeligt, at Vennerne vare i Overtallet, og Fjenderne veg helst til Side for ham, da han ikke var god at bides med. De fattige og forladte havde i ham en trofast Ven. Hertil kunde endnu føjes, at han besad en stor Lærdom, skjønt den ikke har givet sig Vidnesbyrd i trykte Skrifter, og en klar Forstand.

---

<sup>1)</sup> Den danske Kirkes Historie efter Reform. 1ste Udg. II., 20.

»Den oplyste og kjække Mand«, »Manden med det lyse Hoved og det flydende Sprog«, kalder Johan Paludan, der nøje kjendte hans Virksomhed paa Møen, ham i sin Beskrivelse over denne Ø. I et og andet minder han om Holberg, hvis ældre samtidige han var. Ligesom denne havde han en Tid lang studeret i England, til hvilket Land og Folk han følte sig stærkt hendragen, og hvor han havde mange Venner. Adskilligt i hans Væsen minder derfor ogsaa om den Tids Engelskmænd. Maaske vilde han bedre have passet som Bibliotheksmand eller vel endog i en praktisk Stilling; men saa meget er dog vist, at han som Præst efterlod et Minde, som længe bevaredes i stor Højagtelse.

Den Levnedsbetegnelse, som her skal meddeles, er forfattet af en yngre Ven og Beundrer af ham, Frederik Monrad, der 1731 blev Præst i Aagerup og Kirkerup ved Roskilde og døde 1758. Maaske har han en Tid været Reenbergs Amanuensis; en saadan Medhjælper i sine skriftlige Forretninger plejede denne nemlig at have, ialfald i sine senere Aar<sup>1)</sup>. Hans Skildring af Reenberg indeholder mange levende Træk, der for største Delen støtte sig til Mandens egne mundlige Meddelelser. Ved Udgivelsen har jeg betjent mig af D. G. Zwergius's Afskrift i Ny kgl. Saml. 2086, 4to, et Haandskrift, der ogsaa indeholder en hel Del andre Sager af og om Reenberg, af hvilke et og andet er benyttet eller vil blive det i de af mig tilføjede Noter eller i Indskud og Tillæg, der ere satte med en mindre Stil. Af forhen trykte Kilder til Reenbergs Levned er det akademiske Program ved hans Død det vigtigste. Det er optrykt i Dänische Bibliothek I, 491 fl. og oversat i C. P. Rothes *Brave Danske Mænds og Qvinders berømmelige Eftermæle* I, 212—35. Men nærværende, hidtil utrykte Biografi giver dog et langt mere levende Billede af Manden end hint akademiske Mindeskrift, og fortjener

---

<sup>1)</sup> Jvfr. foran, S. 136, Noten.

derfor vistnok at fremdrages i sin Helhed<sup>1)</sup>, skjønt adskil-  
ligt deraf er litterært bekjendt ved Citater hos N. M. Pe-  
tersen og andre. Foreløbig meddeles første Halvdel; Resten  
skal forhaabentlig følge i et senere Hefte.

---

Mag. Morten Reenbergs Levnedsbeskrivelse,  
af Frederik Monrad, Præst i Aagerup.

Morten Reenberg var født i Viborg den 18de Juni 1660. Hans Fader hed Claus Christensen, hans Moder Mette Pedersdatter, en Sønnedatter af Biskop M. Peder Thøgersen i Viborg. Faderen var ikke høj af Væxt, og det gav Anledning til, at en Adelsmand i Jylland tog fat paa ham for at ville kaste ham ud af et Vindue paa Raadstuen i Viborg, hvor Stænderne vare samlede angaaende Rigets Sager; men til al god Lykke blev det onde Forsæt ikke fuldført. Han var ellers en Borgmester, som søgte Stadens og Borgernes Bedste i sit Liv og blev almindelig beklaget i sin Død. Reenbergs Moder var anseelig af Legems Gestalt og derhos en meget forstandig og dydig Matrone. Hun var meget frugtbar og fødte i sit Ægteskab med denne hendes gode Mand saa mange Børn, at vor Reenberg var den 16de i Tallet og den yngste af 7 Brødre<sup>2)</sup> Han blev indlemmet i Guds Kirke paa S. Hanses Dag, og han erindrede lige til sin Dødsdag den Dag med en særdeles Andagt.

Jeg har hørt følgende fortalt af hans egen Mund:  
»Da min Moder laa i Barselseng, efter at hun havde født

---

<sup>1)</sup> Kun ganske enkelte uvæsentlige Smaating har jeg anset det for rigtigt at udelade. Derimod har jeg indføjet nogle Anekdoter om Reenberg, som af Forfatteren vare hensatte løst ved Slutningen af Biografien, paa det Sted, som Tidsordenen anviste dem.

<sup>2)</sup> Efterretninger om disse syv Brødre og om Slægten i det hele findes i Hofmans Fundationer II, 325—6, og da navnlig i Stam-tavlen foran i Tøger Reenbergs Poetiske Skrifter (Kbh. 1769).

mig, kom der en fornem Kone for at aflægge et Besøg hos hende. Samme spurgte: Men hvad vil Fru Borgmesters gjøre med saa mange Sønner? Hvorpaa hun fik dette Svar: Jeg havde nær ønsket, at det maatte gaa hende ilde! Nu faar jeg ingen flere Sønner. Og det faldt saaledes ud. — Familien, saa vidt den har udbredt sig her i Riget, kjender een for Stamfader, som kaldtes Reinberg, hvilken var kommen ind her i Landet i den kejserlige Krig<sup>1)</sup> og var uden Tvivl født ved Rhinstrømmen. Familien bruger derfor i deres Signeter en afskaaren Vinstok med tvende Vinranker om. At de alle forandrede deres Tilnavn fra Clausen til Reenberg, skete af den Aarsag, at en Student af samme Navn blev efter Fortjeneste straffet, da han havde været Spion for de Svenske her og for os der<sup>2)</sup>.

At komme igjen i Særdeleshed til vores Reenberg, da var han overmaade hengiven til Søvn til sin Alders 7de Aar, saa at hans Forældre sørgede derover. Han sad gjerne og sov under sin Faders Skriverbord i en Lade, hvilken han lod siden indfatte i en Dragkiste. — — Hans Fader døde ham vel tidlig fra<sup>3)</sup>, og hans Moder maatte da besørge hans og hans Sødskendes Optugtelse, hvortil hun havde baade Forstand og Midler. Hvor aarvaagen hun var i denne vigtige Sag, kunne disse Poster tjene til Bevis paa. Hun gik selv ofte i Froprædiken og saa' efter, om og hendes Sønner, som gik i den offentlige Latinskole, vare der. Hun passede paa, hvad Bog de læste i og tog den hemmelig bort fra dem for at lade andre, som forstode sig derpaa, sige hende, om Bogen var nyttig og god. Det tildrog sig engang, at vor unge Reenberg læste i Ovidii Bog *De arte amandi*. Hun sneg Bogen til sig;

---

<sup>1)</sup> Denne Tidsangivelse kan ikke være rigtig.

<sup>2)</sup> Herved menes aabenbart Student Ove Clausen Helmer, om hvem nærmere Oplysninger findes i mit Skrift om Studenternes Deltagelse i Kjøbenhavns Forsvar 1658—60. S. 120—30. 193—8.

<sup>3)</sup> Den 11. December 1671, ifølge Stamtavlen i Tøger Reenberg's Poetiske Skrifter.

da hun ved at vise andre den havde faaet at vide, at Bogen var skadelig for unge Mennesker, revsede hun ham derfor tilstrækkeligen. Dette skete uden Tvivl, efter at han var sat i den offentlige Skole; thi han havde først paa nogen Tid Skolemester hjemme. I den offentlige Skole aabnede hans Hjerne sig Tid efter anden kjendelig og forunderlig, saa han gik Skolen snart igjennem og blev af Rektor, Mag. Johannes Juulby, forsendt til Akademiet Aar 1677 i sin Alders 17de Aar. Han blev altsaa Student. Examen philosophicum tog han Aar 1678<sup>1)</sup>, og Theologicum Aar 1682<sup>2)</sup> den 17de December under D. Jens Bircherod og D. Johannes Lassenius, og fik Laudabilem. For Dimis prædikede han 1683 under D. Jens Bircherod. Derpaa besluttede han at rejse udenlands med sin Broder Peder, som var af Alder den næste for ham. De fulgte deri deres fem ældre Brødres Exempler, hvilke alle havde besøgt høje Skoler og blev alle siden berømmelige, lærde og duelige Mænd.

Vor Reenberg og hans Broder droge først til Glückstadt til den store Theolog D. Peter Zitscher, som var Slots- og Garnisonspræst, efter at han tilforn havde været i Kjøbenhavn Enkedronning Sophie Amalies Hofprædikant og Skriftefader. Om denne grundlærde og meget veltalende Mand, som havde været Konrektor i Nykjøbings Skole paa Falster<sup>3)</sup>, havde vor Reenberg fattet høje Tanker, medens han prædikede paa Amalienborg, og til ham bragte han et Recommendationsbrev fra sin ældre Broder, Hr. Tøger, som var særdeles vel bekjendt med ham. Ved denne Lejlighed maa jeg erindre, at velbemeldte Hr. Tøger Reenberg

---

<sup>1)</sup> Fra Aaret 1690 haves et lille trykt latinsk Digt af Reenberg i Anledning af Søren Sevels Magisterpromotion. Denne Sevel var Reenbergs Bysbarn fra Viborg, og mange Aar efter blev Reenberg hans Efterfølger som Sognepræst ved Frue Kirke i Kbhvn. (Digtet findes afskrevet i Ny kgl. Saml. 2086. 4to.)

<sup>2)</sup> Wiberg har II, 124: 1681.

<sup>3)</sup> Jvfr. Im. Barfod, Den falsterske Gejstligheds Personalhist. I, 95.

er den store Mand, som siden blev Landsdommer i Jylland, hvilket er noksom bekjendt. Han havde først lagt sig efter Theologi, og jeg har set Nov. Testam. af Stephani Edition, hvori han havde skrevet mange Noter, især af Hammond. Saasom han gik engang fra sin Prædiken, besluttede han at forlade Theologien og at studere Jura. Ikke desto mindre har han oversat af Engelsk paa Dansk den Bog, som i det første Sprog kaldes: *The whole Duty of Man*, og i vores: *Et Menneskes Skyldighed mod Gud, sig selv og sin Næste*. Hans Navn var stort, saa vidt han var en ypperlig Poet. Hans Navn er større, saa vidt han var en upartisk Dommer. Hans Dom angaaende Mariager Kloster med mere er ham et prægtigere Epitaphium, end hvad det prægtigste Marmor kan tale.

Efter dette Omsvøb komme vi til vor Reenberg igjen. Han har fortalt mig, hvorledes det gik til, da han første Gang kom til D. Zitscher med Brev fra sin Broder — paa den Maade. »Jeg traf ham paa hans Bibliothek og leverede ham Brevet. Da han havde læst det, sagde han smilende til mig: Han er vel lærdere end jeg. Jeg saa' mig om, og blev vaer, at der stod en Stok i en Krog; jeg tog samme og leverede ham den med de Ord: »Han maa lige-saa gjerne prygle mig med denne Stok, som han vil sige saadanne Ord til mig«. Indfaldet behagede Zitscher, som var meget lystig til Sinds. Hos denne brave Mand forblev han i to Aar, laa i hans Hus og studerede der ej alene Theologien, men ogsaa Jus naturæ et gentium. Han fandt her den bedste Lejlighed til at forfremmes i Videnskaberne, siden den Mands daglige Omgang var for ham som et levende Bogskab, og hans anseelige Bibliothek stod ham altid aabent for. Efter to Aars Forløb bad Zitscher vor Reenberg, at han vilde rejse til Hamborg for at købe ham nogle Bøger. Da han kom hjem og havde forrettet sin Kommission, saa' han, at de Bøger, som han havde laant af Doctorens Bogskab, vare borttagne, og kort derefter sagde Zitscher til ham: »Nu maa han i Guds Navn

rejse andensteds hen; thi nu kan jeg ikke lære ham noget mere«. Denne brave Mands Ihukommelse levede hos vor Reenberg, saa længe han levede, i største Æreminde og Velsignelse, og ved Anledning deraf sagde han ofte: »Man kan vel tidt lære udenfor Akademiet mere end paa det, siden Lærerne der have for mange at læse for, saa de ikke sige deres Mening, og desuden have for meget andet at bestille«. Det samme har og Richard Baxter i England ment og skrevet i en af sine Bøger.

Derpaa rejste han til Frisland og Holland, besøgte nogle høje Skoler og benyttende sig der af alle Lejligheder, som de lærde paa hvert Sted gave ham ved deres Forelæsninger og Bibliotheker. Især erindrer jeg mig, at han har sagt: »Da jeg kom til den store Jurist Vitriarius, accorderede jeg med ham paa denne Maade: Jeg vil betale min Herre en Ducat for en vis Time om Dagen, hvilken han maa fastsætte selv, paa de Vilkaar, at jeg maa spørge, og min Herre vil svare mig derpaa«. Accorden blev sluttet og holdt. Det var at ønske, at der fandtes ofte saadanne Lærere, og om Lærerne ikke kunde svare Disciplene, de da udbade sig nogen Tid til at betænke sig, efter Hr. Baron Holbergs Tanker. I Leiden gjorde han sig bekjendt med Dr. Spanheim, og da han kom ind paa hans Bibliothek, pegede samme lærde Mand paa Calovii Biblia illustrata, sigende derhos: Habeo etiam inter libros meos quædam cacatoria.

Siden gik han over til England. I London opholdt han sig en kort Tid, men forblev i Cambridge og Oxford halvtredie Aar, og imidlertid blev æret og elsket af alle. I Cambridge spiste han daglig ved den grundlærde Doct. Cudworths Bord. Saasom samme gode Mand var meget lystig til Sinds, fixerede han ofte vor Reenberg med sin lærde Datter, som da var Jomfru og siden blev gift med Hr. Masham. Hun har skrevet en Bog om »Kjærlighed til Gud«, hvilken er oversat paa Fransk. I hendes Hus døde den udødelige John Locke, som der besørgede hendes

Søns Optugtelse. Dr. Cudworth sagde engang: Germani scribunt, exscribunt, rescribunt, et Calovius est asinus scribacissimus. Og en anden: Calvinus har gjort den bedste Commentarium over Apocalypsin, fordi han ikke har skrevet derover.

Det tildrog sig, medens vor Reenberg var der, at han fortalte i et Selskab mange Ting henhørende til det Sørge-spil med den store Griffenfeld, især at hans Vaaben var taget af de danske Kongers Vaaben, at Bøddelen brød det paa Retterstedet, og at han raabte, der dette skete: »Gud bevare os, hvad gjør I, det er jo Kongens Vaaben«; samt at han sagde, da Pardon blev forkyndt: »Nu er Tragedien spillet« etc. I Selskabet var en Student, som strax meldte dette til Biskop Barlow, hvilken havde været en stor Ven af Griffenfeld. Bispen indbød derpaa vor Reenberg at komme til sig, og han ankom til Bisperesidensen en Lørdag, just paa den Tid, da der skulde holdes Aftenbøn. Han gik i Kirken, og det biskoppelige Sæde (Thronus episcopalis) blev ham anvist, hvilket var en ikke ringe Ære. Om Søndag Eftermiddag kom han Bispen i Tale, som havde Griffenfelds Skilderi hængende ved sin Seng, og da han viste vor Reenberg det, sagde han i Vrede: »Gud forbande de Danske, gror der saadanne Folk paa Træer hos dem«. Denne Herre beholdt vor Reenberg hos sig nogle Dage og tilbød ham 100 Pund Sterling aarlig indtil videre, om han vilde være hans Bibliothekar. Men vor Reenberg tog ikke imod Tilbudet, hvilket han siden mange Gange fortrød.

Han var vel bekjendt med de lærde, som paa den Tid levede, og jeg erindrer hel vel, hvad han dømte om de fleste af dem. »Hyde«, sagde han, »var med al sin Lærdom, en liderlig Mand og en Deist. Han lod trykke et Ark om Sammenligning mellem Jesus af Nazareth hans Mirakler og Apollonii Thyanæi, hvilket strax blev supprimeret, og der kom ikke mere ud fra ham i den Materie. Dodwell var lærd i Tidsregningen og vel belæst i Fædrenes

Skrifter, men han var enfoldig og hengiven til Overtro. Millius forstod Græsk, men ikke Ebraisk, Syrisk etc., og hans Edition af det Ny Test. er vel et Bevis paa hans Flid, men ikke paa hans Skjønsmhed. Spencer var en Socinianer. Edw. Pocock blev i Cromwels Tid udstødt af et Collegium, hvor han var Alumnus, og det efter den Dom: propter ignorantiam ejectus, da man ellers ingen Sag kunde faa med ham. Han havde rejst i Østerland og var overmaade lærd i de østerlandske Ting. Han gjorde meget af vor berømmelige Dr. Nold. At Henrik Sike hængte sig, var uden Tvivl af en stærk Passion, som han var kommen i ved en Samtale med en anden, hvilken Aftenen tilforn havde bebrejdet ham, at han havde været Soldat; for Resten havde han levet uordentlig. Creeke, som har oversat Horats og flere Poeter, druknede sig selv«. Jeg kan og erindre, at vor Reenberg gik i Oxford paa Collegium hos den lærde Jøde Abendana, som fik Løn for at informere Studenter i Ebraisk; det faldt saa for engang, at Jøden sagde offentlig paa Collegium, at der var ingen Trolddom til. Vor Reenberg lagde Mærke til disse Ord, og som Jøden en otte Dages Tid derefter sagde frit: »De Mirakler, som der siges, at Jesus af Nazareth har gjort, skete ved Schemhamphorash«, spurgte Reenberg: »Hvor kan Mester sige dette? Det er jo kun otte Dage siden, han sagde, der var ingen Trolddom til«? Abendana blev derover saa vred, at han gik ud af Stuen og forlod sine Collegianter. Det var, om jeg mindes ret, i Cambridge, at det Spørgsmaal: Om Christus har igjennøst alle? blev ventileret i et Selskab af lærde Mænd, hvor Reenberg var tilstede. Han sagde: »Det kan ikke være andet, end at det Spørgsmaal jo maa bejaes, og det kan jeg bevise af Loven«. De bleve alle nysgjerrige og bade ham sige sit Bevis derfor, hvorpaa han sagde: »Christus som et Menneske var efter Loven forbunden til at elske hvert Menneske, eftersom hvert Menneske var hans Næste;

følgelig maa han og have igjenløst hvert Menneske som sin Næste«. Hvorpaa Selskabet blev tavst.

I London havde han Omgang med den veltalende franske Præst de Ferguson og med La Roque eller Laroc-quanus, som har skrevet *Adversaria sacra* og andet henhørende til de Oldsager, som angaa Kirken. Om ham fortalte han dette: »Jeg var engang med ham i Selskab, da der kom adskillige theologiske Materier paa Bane. La Rocque blev saa heftig i sin Disput, at han drog sin Kaarde. Da han var gaaet bort, sagde jeg: Jeg tør vædde, at han snart gaar over de Romersk-Katholske, siden han vil forsvare sine Meninger med sin Kaarde. Hvilket og blev sandt«. Engang traf Reenberg den berøgtede Beverland i det græske Kaffehus i London. Da denne spurgte, om hans Navn var bekjendt i Kjøbenhavn, svarede Reenberg: »*Nomen satis famosum*« — hvorover hin blev stødt.

Aar 1688, da der skete Forandring i Regjeringen i England, drog vor Reenberg til Frankrig, hvor han opholdt sig især i Paris. Han blev der bekjendt med de lærdeste Munke, fornemmelig Benedictinerne. Men om dem veed jeg intet særdeles at anføre. Hans Bartholin, som siden blev *Summus Theologus*, var samme Tid i Paris, og som han var kommen i Lav med onde Folk, bragte vor Reenberg ham derfra ved at besøge ham en Tid lang hver eneste Dag; og det var noget nær den første Aarsag til det Venskab, som Bartholin havde med ham, saa længe han levede.

Siden rejste han igjen til England, som han elskede meget, og især Cambridge, for at tage Afsked med sine Venner, nu Landet havde faaet Rolighed. Derpaa drog han atter til Holland og besøgte der paa en kort Tid de høje Skoler, hvor han ikke havde været tilforn. Siden rejste han igjen til Tydskland og opholdt sig længst i Leipzig, baade for at lære Sproget og for at høre D. Ittigii Oldsager. Medens han var der, ankom D. Philip Jacob

Spener. Vor Reenberg lod sig melde hos ham med de Ord, at »han udbad sig Hans Højærværdigheds Velsignelse«, hvorpaa han fik en ganske kort Audiens. Vor gode Hans Steenbuch, som siden blev Theologus i Kjøbenhavn, var samme Dag hos Dr. Spener og talte med ham i over to Timer. Om deri var nogen Prædestination, vil jeg lade andre dømme.

Efter at han havde været udenlands næsten syv Aar, kom han til Kjøbenhavn Aar 1690. Hvorledes han har rejst, kan man slutte af det efterfølgende, og hvorledes han syntes, at et Menneske, som studerede Theologi eller Jura, skulde rejse, kan sees af noget, som han mange Aar efter sin Hjemkomst har opsat efter Fru Gehejme-raadinde Meyercrons Begjæring<sup>1)</sup>.

Han bragte mange gode og rare Bøger med sig hjem, især en Samling af de Piecer, som de lærdeste Theologer i England havde skrevet i Kong Jakob den Andens Tid mod de Romersk-Katholske. Alle disse ere siden samlede og trykte i London hos Knapton, Aar 1740, 2 Vol. in Fol. under den Titel: *A Preservative against Popery in several select Discourses upon the principal Heads of controversy between Protestants and Papists: written and published by the most eminent Divines of the Church chiefly in the Reign of King James II.* Disse ere ellers de Bøger, som den bekjendte Biskop i Rochester, Dr. Alterbury, skrev til den udødelige Alexander Pope og bad ham, han vilde læse dem, og hvorpaa den sidste svarede: »Jeg har læst dem, og hvilke jeg læser, enten de, som ere med, eller imod, synes mig, at de have Ret«.

Vor Reenberg havde sat de meste af sine Arvemidler til ved sin Udenlandsrejse. Men Guds Forsyn, som havde udset ham til at blive saa stor en Lærer i vor Kirke,

---

<sup>1)</sup> Denne interessante, med stor Indsigt og Klogskab affattede Anvisning, dat. 1 Juni 1715, findes afskrevet i Ny kgl. Saml. 2086, 4to. Den er trykt i Tidsskriftet »Iris og Hebe«, 1794, III, 225—55.

vaagede bestandig over ham og opvakte mange brave Folk til at elske og ære ham. Især bør der rejses en Ærestøtte for den kloge, den ærlige, den veltalende Mand, Kancelliraad Brostrup Albertin<sup>1)</sup>, som havde givet vor Reenberg et Kreditiv med, da han vilde rejse, at han maatte optage hvad Penge han behøvede paa hans Regning (hvilken besønderlige Godhed han aldrig betjente sig af). I hans Hus nød han al Ting frit efter sin Hjemkomst.

Vor Reenberg kom hjem som en rig Ladning, hvori han lod mange blive Participanter, uden at have gjort noget Indskud. Mag. Esaias Fleischer, Sognepræst til Helliggejstes Kirke, fattede saa stor en Godhed for ham, at han gjerne vilde haft ham til sin Adjunct og Successor. Han blev og virkelig dertil kaldet af Magistraten i Kjøbenhavn, som da havde Jus vocandi, Aar 1691, den 18 April. Men saasom Hs. Majestæt ikke vilde confirmere Kaldsbrevet, blev der intet af. Noget dērefter vilde han rejse til England, i Forsæt at leve og dø der, og om dette hans Forsæt haver han fortalt mig følgende: »Kunde jeg ikke paa anden Maade fortjene mit Levebrød, saa kunde jeg i det mindste blive Korrektor hos en berømt Bogtrykker, ligesom Erasmus af Rotterdam var i Basel. Jeg tog Afsked med Biskop Bagger, som højlig forundrede sig over mit Forsæt og bad mig endnu at opsætte min Rejse i 8 Dage. Han udvirkede imidlertid et kongeligt Kaldsbrev, dat. i Februar 1693, til mig, at jeg skulde være Feltpræst ved Forets og Sehesteds Regimenter i Flandern og tillige Feltprovst ved de Hjælpetropper, som Hertugen af Württemberg, Ferdinand Wilhelm, kommanderede mod de Franske. Mag. Johannes Dorschæus, som var hjemkaldt for at være Sognepræst i Kolding<sup>2)</sup>, havde

---

<sup>1)</sup> Højesteretsprokurator, berømt for sin store Veltalenhed; siden Generalfiskal, Ejer af Tølløsegaard. (Se Tøger Reenbergs Poet. Skrifter I, 341—7. 354—63.

<sup>2)</sup> Den 31. Januar 1693 udgik der Kgbrev til Biskop Dr. Hans Bagger anlangende Mag. Johannes Dorschæus, Provst og Præst ved Auxil-

underhaanden gjort Forslag paa mig. Skrædderen stod just og tog Maal af mig til en Rejsekjortel, da Buddet fra Kancelliet kom til mig, at jeg skulde hente mit Kaldsbrev „.

Han tog imod den Vocation og blev overhørt af Bispen, som gav ham det Spørgsmaal: Cui competit jus vocandi ministros Ecclesiæ? Vor Reenberg svarede: Secundum apologiam Augustanæ Confessionis competit jus vocandi ministros Ecclesiæ soli Ecclesiæ. Han blev ordineret tilligemed Bartholomæus Deichman, som siden blev Bisp i Christiania. I Marts Maaned derpaa fik han kgl. Rejsepas<sup>1)</sup>, og i samme Maaned begav han sig paa Rejsen til Armeen, og ved sin Ankomst befandt, at de 2de Regimenter Ryttere, hos hvilke han skulde staa som Feltpræst, vare næsten døde af en smitsom Syge. De faa, som endnu levede, laa adspredte uden for Lejren. Den første Gang han skriftede, bekjendte en Rytter noget angaaende et Forræderi for ham. Han sagde det paa sit behørigte Sted og skaffede Rytteren sit Pas, da Tingen blev befunden at være sand. Det tildrog sig og der, at en Rytter, som skulde hænges, protesterede, da han var kommen paa Stigen, mod Officeren, hvor han turde lade ham hænge i Kongens Mondur? Vor Reenberg havde ondt for at overtale ham til at stige ned og lade sig klæde af. — Neppe vare de tvende Regimenter komne nogenledes i Stand igjen, førend det store Slag stod ved Landen og Neervinden, hvor de Franske beholdt Marken, og hvor der blev nedlagt 30,000 Mand. Han tog da Flugten med de overblevne, og ved den Lejlighed havde han nær sat Livet til, da han faldt at Hesten, idet han vilde sætte over en stridig Strøm. Guds Forsyn føjede det saaledes, at en engelsk Feltpræst, som havde kjendt ham i Cambridge, blev ham vaer, just da han rejste Hovedet op af Vandet. Samme kaldte ham ved Navn og rakte ham sin Ridepisk,

---

liærtropperne i Flandern, at forløves hjem og befordres til Kald (Sjæl. Tegn.).

<sup>1)</sup> Passet (paa Latin), dat. 11. Marts 1693, findes indført i Sjæl. Tegn.

om hvilken vor Reenberg greb fat med begge Hænder, og saaledes blev forunderlig reddet. Da han havde faaet sin Hest igjen, red han og den engelske Præst op paa et højt Sted, hvorfra de længe beskuede den jammerlige Tilstand, som var i Lejren. Han har mere end een Gang sagt mig, at det Syn forekom ham, som han havde set det tilforn i en Drøm. Imidlertid som han kun havde sine vaade Klæder og kunde i 3 Dage intet faa uden bar Vand og umodne Æbler, faldt han i en stærk Feber. Det var uden Tvivl i formeldte Slag, at de Brunsvig-Lüneburgske ikke gjorde deres Pligt. En fornem Officeer af dem tog en Pistol i sin venstre Haand og skjød sig selv dermed i sin højre, fordi han vilde have en Blessure. Det tildrog sig, at samme Officeer med mange andre var siden til Gjæst hos Hr. Greve af Reventlow, og vor Reenberg var hans Sidemand. Denne Officeer vilde slaa sig til Ridder paa Præsten og talte meget uanstændigt om den Stand. Greven stødte Reenberg paa Armen og spurgte sagte: »Kan han taale det?« Hvorpaa han udbrød med disse Ord: »Man siger, at mange Jurister tale meget om Ret og Retfærdighed, men kere sig mindst derom; man siger, at mange Præster tale mest om Gudfrygtighed, og mindst øve hende; man kan og sige, at mange Officerer tale mest om Bravour, men ere dog store Kujoner. Jeg saa' med mine Øjne for faa Dage siden en Officer, som skød sig i sin højre Haand, fordi han vilde anses for en brav Mand«. Derover blev der en stor Latter, og alle saa' paa Officeren, som endnu havde Bind paa Haanden. Sagen blev undersøgt, Officeren kasseret, og det Rygte udspredt i Lejren, at en dansk Feltpræst havde givet ham sin Afsked.

Medens vor Reenberg laa syg, som før er meldt, fik han Kaldsbrev, dat. 24<sup>1)</sup> Juni 1693, paa at være Provst paa Møen og Sognepræst i Stege. Derpaa drog han til

---

<sup>1)</sup> I Hdskr. staar 23, hvilket Tal jeg har rettet i Henhold til Kaldsbrevet, der er indført i Sjæl. Tegnelser.

Kjøbenhavn og fik sin Kollats af Biskop Henrik Borneman, som var kommen efter Biskop Bagger. Aar 1694 [16. Maj] tog han Magistergraden under D. Caspar Bartholin, som senere blev Ridder af Danebrogsordenen. Ved sin Ankomst til Stege forefandt han sin Formands Hr. [Hans Danielsen] Gemsøs Enke, velædle Marie Margrete Bagger, Søster til Biskop Bagger. Hun var henimod 50 Aar og havde 6 Børn, 2 Sønner og 4 Døtre, hvoraf de 5 endnu vare i Opvæxt. Han saa' engang, at hun fejede Spindelvæv ned i Forstuen, hvor en Svale havde sin Rede og mange Unger derudi. Han tænkte derpaa ved sig selv, det var dog Synd, at den Svalerede skulde rives ned, og deraf tog han Anledning til at begjære hende til Ægte. Da han sagde dette til hende, spurgte hun, om han vilde fixere hende. Men da han forsikrede, at det var hans Alvor, fandt den Sag sin Rigtighed. Han havde selv ingen Børn med hende, men hendes Børn havde ej Aarsag at kalde ham deres Stiffader. D. Hans Bartholin spurgte ham ad, hvorfor han vilde tage saa gammel en Kone. Han svarede: »Jeg vil studere antiquitates Ecclesiasticas«.

Den første Prædiken, hvilken han holdt paa Provstetmodet i Roskilde, mishagede Biskop Borneman i saa høj Grad, at han udlod sig paa Konventhuset med disse uanstændige Ord: »Jeg skal ikke lade af, førend jeg ser jert Hoved sidde paa en Stage«. Vor Reenberg svarede ganske koldblodig: »Det er bedst at lade det sidde paa den Stage, som Gud haver sat det paa«. Paa samme Tid var den ærlige Peder Rasmussen, der døde som Etatsraad og var Reenberg's fortrolige Ven<sup>1)</sup>, i Roskilde. Han fik den Kommission at gaa strax til Bispen og melde ham, at Provsten

---

<sup>1)</sup> Han nævnes ogsaa i Tøger Reenberg's Levned, S. 30, 34, 54, som en god Ven af denne. Blandt de haandskrevne Stykker af Morten Reenberg, som ere afskrevne i Ny kgl. Saml. 2086, 4to, findes ogsaa et Brev fra ham til Monsieur Graae, en Søn af Etatsraad Peder Rasmussen, skrevet i Anledning af den unge Mands forestaaende Udenlandsrejse og indeholdende mange gode Raad.

hermed lagde sit Embede ned. Bispen blev noget underlig derover og sagde: det var ikke saa ilde ment. Ikke desto mindre udvirkede han en kongelig Ordre, at Provsten skulde have en Reprimande, som ses af Actis Synodalibus<sup>1)</sup>.

Den omtalte Prædiken blev holdt over 1 Tim. 4, 12—13: „Lad ingen foragte dig for din Ungdoms Skyld, men vær et Exempel for dem, som tro, i Tale, i Omgjængelse, i Kjærlighed, i Aand, i Tro, i Kydskhed. Bliv hart ved Læsningen, Formaningen, Lærdommen, indtil jeg kommer“. Det Afsnit af den, som særlig maa antages for at have stødt Bispen, er Slutningen af Prædiken, der lyder som følger:

— — — „Ingen Filosofi er saa subtil, ingen Skole er saa høj, at den kan give Forklaring nok paa de tvende Bøger, en Lærer haver at studere udi, nemlig Guds hellige Skrift og det forraskelige Hjærte. Hvo som nu leder, han finder. Men hvorledes vil nu den finde, som aldrig leder, aldrig studerer! Dersom, siger Herren, Præsterne havde staaet i mine hemmelige Raad og ladet mit Folk vide mine Ord, da maatte de omvendt sig fra deres onde Vej, Jes. 23. Men hvad skal jeg sige? Hvo er nok til alle disse Ting, maa jeg spørge med min Apostel, 2 Kor. 2. Ja langt mere maa vi nu spørge derom i disse Tider, da der lægges os Byrde paa Byrde. Hvad Tid have vi til at studere? Hvad Tid have vi til at formane Syndere, at oplære de vanvittige, at besøge de syge, da vi maa leve i vort Embede, som de,

---

<sup>1)</sup> Om den »Reprimande«, som blev tildelt Reenberg, indeholder et Referat af Acta Synod. for 1695, som er meddelt i Paludans Magazin for Lidende II, 1, 25—6 følgende: »Saasom Dn. Præpositus Moenensis udi sin Prædiken til dette Landemode temmelig skarpt havde exprimeret sig om adskillige Præpositorum et Pastorum gravaminibus, saasom med Agerdyrkning, Kirkeregnskabers, Mandtallers Forfærdigelse osv., hvilket Bispen syntes at være imod Ritualens 22de Blad, og den høje Øvrigheds Regjering for nær talet, da blev Provsten derom for Landemodet indkaldet, sin Forseelse hermed bevist, og befalet at give sin skriftlige Cederling til videre Eftertænkning«. For nogen »kongelig Ordre« synes der ikke at være Plads, da Reprimanden blev givet ved det samme Landemode, for hvilket den omtalte Prædiken var holdt.

der have med meget at gjøre, men ej meget at vide? Hvor tit længes vor Sjæl at sætte os som Maria hos Jesu Fødder og lære, Luc. 10, og se, vi vises bort med Martha i unyttig Syssel, ret som man vilde sige til os: Gak bort og tjen fremmede Guder! Tit i vort Embede gjøres vi til Procuratores; vi maa forstaa Loven, og hvo har sat os til Dommere? For vor Avlings Skyld gjøres vi til Bønder, for vore Kirkeregnskabers Skyld til Fogeder. Før kaldtes Profeter, som Elisæus, fra Ploven til Embedet; nu kaldes vi fra Embedet til Ploven. Før kaldtes Apostle fra verdslige Regnskaber, som Matthæus fra Toldboden, til Christi Skole, nu kaldes vi fra Christi Skole til Regnskaber. Før skulde Guds Lov søges af Præstens Læber, Mat. 2.; nu maa vi tit lade Evangelium fare for at læse Loven. Der fejler os intet uden en Profession, vi skulde endnu sættes udi, jeg mener blandt de militærske, og med det Slags Folk har vi undertiden mere at gjøre, end vi gjerne vilde. Alt dette maa vi gjerne lide som Jesu Christi Stridsmænd, 2 Tim. 2. Men hvad staar der næst efter? Ingen, som strider, indvikle sig i dette Livs Bestillinger, at han kan behage den, som annammede ham til Strid. Skulde Apostlene nu staa op igjen og se disse Tiders Tilstand! O Herre Gud! helligste Jesu! Jeg glemmer aldrig det, du sagde til Peder, da han bemødende sig om en fremmed Sag: Hvad kommer det dig ved? Følg du mig efter! Men det maa alt saa gaa til. Guds Kirke haver sine sære Periodos og Tider, og hver Tid sine Plager. Da hun var en Jomfru, blev hun plaget af Forfølgelser, der gjorde hende til en Rachel, der maatte græde over sine Børn, da hun fejlede aldrig sin Herodes, som slagtede dem. Siden gik det hende end haardere, da hendes Børn stødtes tilsammen i hendes Liv, ved Kjætterier og Vildfarelser. Men nu, hvor en David sidder paa Thronen, hvor de unge Ræve ere drevne af Vingaarden, maa hun sukke. Es. 38: I Fred paakom mig en Bitterhed. Hvad Bitterhed? Hans Arvs Lod, som var hans Folk i Ægypten, tvinges ved verdslig Trældom fra at ofre. I Troen vil jeg prise de Tider salige, da Apostlene gik ud uden Pung, uden Penge i Pungen,

uden verdslig Bekymring, og forrettede deres Embede, og de havde Indkomst nok. Thi intet bør man søge af Embedet uden det, Fædrene har sagt: bonam conscientiam et malam valetudinem. Siden vi kan komme til Himlen, er det saa godt at krybe did under Jesu Kors, som at fare op paa Eliæ Vogn. Paulus haver da nu forglemt sine Lidelser og Timotheus sit Martyrdom; vi skal og forglemme vores. Hudflettes vi end af onde Tunger, korsfæstes vi end med Hjærtens Græmmelse over de mange Forargelser, vi maa se, og ingen straffer dem, ingen udrydder dem; — Gud ske Lov! det faar engang Ende! Vi kan, Gud ske Lov, staa paa disse Nebo-Bjerge og tage et Forsyn af det dejlige Land, hvor vore Fædre ere farne over. Did foer Petrus med sine Jøder, Paulus med sine Hedninger, Timotheus med sine Epheser. Moses's Ønske skal og være mit, Deut. 3. Kjære Jesu, lad og mig fare over at se dette dejlige Land, de dejlige Værelser, den Hærskare af Engle og Helgene, Profeternes og Apostlenes Tal, de førstefødtes Forsamling. Thi jeg haver Lyst til at fare herfra og være med min Christo. Amen, Amen<sup>1)</sup>!

Der skal uddø mange Slægter paa Møen, inden Reenbergs Navn dør der. Han viste sig at være en hel Mand som Præst, som Provst og i de mange verdslige Ting, hvori han imod sit Sindelag blev indviklet. Som Præst var han meget nidkjer i at øve Kirketugt, og det gjordes højlig fornøden paa det Sted<sup>2)</sup>.

<sup>1)</sup> Nogle Uddrag af denne Prædiken findes tidligere meddelte i Falletsens Magazin for Religionslærere, IV, 680—5, og i N. M. Peterssens Bidrag til den danske Litteraturs Hist. 1 Udg. IV, 166—7.

<sup>2)</sup> I Acta Synod. Roskild. 29. Maj 1695 findes følgende: »Mag. Morten Reenberg, Præst i Stege og Provst over Møen, contra Mette Nielsdatter, som var berygtet at leve et forargeligt Levned med Christen Rasmussen, Hattemager udi Stege. Denne Sag blev bilagt (efter som slige Sager ikke bør gaa til Proces efter Lovens p. 278), dog gjorde baade Christen Rasmussen og Mette Nielsdatter Deprecation for Provsten, Mag. Reenberg, saa og lovede for Retten at entholde sig fra hverandre herefter og føre et skikkeligt Levned.« Et langt udførligere Referat af Sagen findes i Paludans Magazin for Lidende II, 1, 23—5.

Medens han var der, døde næsten den halve Del af Indbyggerne i Stege ved en grasserende Sygdom, og han led med de lidende, græd med de grædende. Han elskede sin Menighed og var igjen efter Fortjeneste elsket af hende. Et Bevis herpaa er dette, at da Borgerne [efter hans Forflyttelse] bleve satte i Krigsstyr, sagde de alle som een Mand: »Vi ville give af vor yderste Formue, dersom vi maa faa vor Reenberg til Præst igjen«. Som Provst opførte han sig kjærlig, tjenstvillig og føjelig imod Præsterne, skjønt nogle af dem vare vanskelige at komme til Rette med<sup>1)</sup>. Da en Præst sagde til ham, at de andre vare stødte over det, at de ikke vare indbudne til hans Stifdatters Bryllup, svarede han: »Iras qui potuit ferre leonis, agnorum et potuit.« En vis Byfoged paa Møen, som var ikke for at vise sig som en Ven af Provsten, fandt sig ogsaa fornærmet over det, at han ikke var bleven indbuden til det omtalte Bryllup. Han havde hørt, at der blev en Dyreryg tillavet for Bryllupsgjæsterne. Han indfandt sig da selvbuden til Bryllupsdagen under Maaltid, og som Fiskal spurgte Provsten, hvorfra han havde faaet den Dyresteg. Provsten svarede: »Min kjære Ven, vær saa god at sidde ned, saa skal jeg strax sige eder det«. Han tog af sit Bibliothek en Bog frem og deraf oplæste for Byfogden, hvor længe et Stykke Dyrekjød kunde holde sig fersk, naar det blev handlet paa den Maade, som i Bogen stod anført; sagde derhos: »Denne Dyreryg har jeg faaet af den Herre for saa lang Tid siden og saaledes bevaret den indtil nu«. Byfogden tog Provstens Ord an for gyldige og tog til Takke med at have det saa godt ved Maaltidet som de indbudne Gjæster.

Reenberg havde som Provst paa Møen meget at bestille med Kommissionen Aar 1697, da den blev sat over

---

<sup>1)</sup> Maaske sigtes ved denne Bemærkning til den Sag, som Præsten Hr. Hans Olivarius i Fanefjord rejste mod Mag. Morten Reenberg, fordi han forment sin Præstegaard for højt vurderet af denne. Sagen er udførlig meddelt hos Paludan, a. Skr. II, 1, 27—30.

Landet<sup>1)</sup>. Han havde megen Fortræd med Tienderne, som ej blev givne rigtig, med Stege Skoles Reduktion og siden med Navigationsskolens Indretning<sup>2)</sup>. Han brød sig meget med Kirkeregnskaber, med Kirkens Reparationer etc. Han fandt der en Modstander, om hvilken han skrev til en Præst: »Pygmæus in cothurnis kan bilde sig ind, at han er Hercules«. Medens General [Samuel Christoffer] von Plessen laa med Garden der paa Landet, lagde Provsten sig ikke ud med ham, og vilde siden ikke klage over ham, da alle andre klagede. Aar 1700, da man frygtede for, at Fjenden vilde gjøre Landgang, gjorde han og sit til, at Skandser bleve opkastede, og sendte til den Ende 6 Mand ud paa sin egen Bekostning. Han kostede mange Penge paa at lade Præstegaarden sætte i god Stand og satte Overskrift over sine Døre<sup>3)</sup>.

Af adskillige af hans Breve, hvilke jeg har haft den Fornøjelse at læse, vil jeg anføre et og andet mærkværdigt, uden at binde mig til Tiden, de ere skrevne paa, siden den er ikke tegnet hos en Del. »Magnis viris scarabæus murmurans sordet, contumelia sueta vilescit«, var et Motto, som Griffenfeld brugte. »I Fanefjords Kirke paa Møen skal der være en Funt af en temmelig kostbar Materie«. »Jeg haver«, skrev han til Rostgaard, »et Manuskript i Eje: Christus patiens, vel feriæ esuriales Aurelii Georgii Benzonii (Dani) Carmen Elegiacum. Man maa sige, at han var en Ovidius Christianus<sup>4)</sup>«. »Disse mange verdslige

<sup>1)</sup> Se Paludan, Beskrivelse over Møen I, 424 flg. 468.

<sup>2)</sup> Paludan viser i anf. Skr. I, 451 fl., at det væsentlig var Reenbergs Energi, der holdt Skolen oppe, og at den sygnede hen, da han forlod Møen.

<sup>3)</sup> Forfatteren har kun kjendt og anført et Par af disse Indskrifter; men da jeg i et andet Haandskrift (Ny kgl. Saml. 647. 4to) har fundet en Afskrift af dem alle, hidsættes de nedenfor som Tillæg, da disse Indskrifter ere meget karakteristiske for Morten Reenbergs hele Maade at være og udtrykke sig paa.

<sup>4)</sup> Denne Arild Jørgensen Bentzon, en Præstesøn fra Næsby og Tyvelse, døde 1681 som Præst i Tyrsted og Uth og Provst i Hatting Hrd. (Se Leth og Wad, Dimittender fra Herlufsholm, S. 52).

Ting, som min Sjæl beknytted med, ere ikke mit Element, En Baadsmand kan ej svømme saa vel som en Fisk. Heller vil jeg skjære Strikken over, end den skal kvæle mig. Kunde en af mine Substituter blive Provst, og jeg igjen komme i hans Sted, fik jeg dog Rolighed i Stege«. »Trykte Postiller og Bønnebøger nok for mig«. »Fabler ere tit Fostermødre til den fineste Sandhed«. »Den Tilstand, et Menneske først kjendes i af kloge Folk, er gjerne den Prøvesten, han siden dømmes efter«. »Her blev fanget en Gedde, to Alen lang, og deri fandtes en Stokand ufortæret«. »En Bis Hoved er ligedannet med en Elefants, naar man ser det i Mikroskop«. »En ung Gaas har gjort her i Sognet et Æg, næsten et Kvarter langt og  $1\frac{1}{2}$  Kv. og  $\frac{1}{6}$  i sit Begreb midt over, og et andet Æg ligger inden i det« (dette har jeg haft i Hænde, da det var gjemt i sal. Reenberg Kunstkammer). I et Brev til sal. Steenbuch klager han over det asdodiske Tungemaal, som brugtes i Guds Helligdom, og ønsker, at der dog maatte komme en forstaaelig Version af Bibelen ud, eller i det mindste for det første Textus Liturgiæ. »Resenii Version«, skriver han, »var Hastværk og er Diodati lig i i Texten og i Noterne. At Resenius var en Elsker af det italienske Sprog, ses af Vindings Academia Hafn«. I et Brev til Hr. Otto Sperling melder han dette: »Jeg erindreren en gammel Skik, at aarlig ved S. Thomas Dag, naar Examen var holden i Skolerne, den da, som havde staaet sig slettest, blev kaldet Luse-Konge, og den, som havde staaet sig bedst, Jule-Bisp. Denne Discipel sad i Bispens Stol i Julen til Hellig tre Kongers Dag, og havde Værdighed som Bispen selv«. (Se ellers derom John Gregory Works, 4to, p. 95).

Jeg skal og anføre andre Ting, hvilke han har fortalt mig at være forefaldne, medens han var paa Møen: »Jeg fik at vide, at Sognemændene paa Landet kastede en Neg af hver Ager hen til Jøden af Upsal, saaledes kalde de Odin, og saa længe havde den Overtro vædaret. Jeg

lod derpaa nogle Folk kjøre ud om Nattetide for at samle alle Negene og føre dem bort til de fattiges Bedste, og dermed hørte det Tøj op«. »Jeg tog de værste Bønder til Medhjælpere<sup>1)</sup>, og naar nogen Sag faldt for, spurgte jeg dem ad: hvad sige i gode Mænd dertil? Dette havde den Virkning, at mange bleve skikkelige, fordi de ikke vilde sættes i Rette af dem, som de kjendte at være værre end de selv«. »Da en bemidlet Gnier gav mig en Krone for at kaste Jord paa et Lig, tog jeg den i Haanden og sagde: Jeg tager den ikke for at kaste Jord paa Lig, men fordi jeg har faaet mangan Tage i den, inden jeg er kommen saa vidt, at jeg kan kaste Jord paa Lig«. »Jeg var engang kommen over til Sjælland og i en Kirke, hvor Hr. Gehejmerraad [Otto] Krabbe med flere Herrer var tilstede. Da de finge i Sinde, at de vilde ofre, lod jeg, som jeg ingen Penge havde hos mig og bad derfor en Herre, som jeg sad nærmest, om at laane mig to Ducater, hvilket og skete. Derover blev der hvasket og tisket, og hver tænkte, at siden jeg vilde ofre saa meget, maatte de ofre mere, hvilket de og gjorde. Jeg ofrede Præsten to Kroner og leverede Herren sine Ducater igjen. Da jeg sagde Aarsagen, at jeg undte Præsten alt det, han kunde faa, blev derover en Latter«. »Jeg drømte engang en fæl Drøm, vaagnede, stod op og tog min Stifdatter med mig med Lys og Lygte. Da vi kom ned i Avlskarlens Kammer, finde vi Stuepigen liggende i hans Arm og dem begge sovende. For Sengen laa Øxe, Hammer og andre Redskaber, hvilke jeg tog sagte bort, ruskede lidt paa dem begge og gik min Vej. Om Morgenens tilstode de, at de vilde dræbe mig; men jeg lod dem strax gaa af Huset uden videre Sagsøgning«.

Aar 1705 skrev han et Trøstebrev til Sr. Gert Vilumsen, Amtsskriver i Vordingborg, i Anledning af hans

---

<sup>1)</sup> De ved Forordn. af 27 Marts 1629 befalede Medhjælpere for Præsten, særlig med Hensyn til Hævdelsen af Kirketugten.

Hustrus [Citzele Brødesdatter Tange's] bedrøvelige Død.  
 Hun tog Livet af sig selv, men blev dog betjent med Sa-  
 kramentet og døde med de Ord i Munden: Gud vær mig  
 Synder naadig! Samme Brev er trykt i Kjøbenhavn Aar 1705  
 hos Villads Jersin tilligemed flere Breve og Vers<sup>1)</sup>.  
 1708 gjorde han følgende Ligvers over Klokkeren i Stege:

Guds og Steege Meenigheds  
 troe Tienere,  
 Salig Henrich Sørensen  
 Ingemand<sup>2)</sup>  
 levede Klokke her i Kirken  
 23 Aar,  
 døde sit Alders 47de Aar,  
 Meenigheden til Savn og Sorg,  
 helst sin Hustrue,  
 Dorthe Jacobs-daatter Danholm,  
 [og] sin Med-Tiener  
 Morten Reenberg,  
 Som har sat dette til fortient  
 Eftermæle,  
 Anno 1708 den 4 Aug.

Som ved Bønnen først har banet  
 Eders Troe til Jesu Blod?  
 Sions Døtre jeg besværer,  
 Jeg besvær Jerusalem,  
 Hver en Vægter, hver en Lærer,  
 Hver vor Kirkes ægte Lem,  
 Kaster Roser, øser Taare,  
 Hver, som finder sig inddeelt  
 I vort Tab ved denne Baare,  
 Andre halv, men jeg mit heelt.  
 Du ved Helligdommens Døre  
 Havde kun Dørvogters Stæd,  
 Ach! at de, som slunes store,  
 Stode med din Dyd beklædt!  
 Mørket var det Lys, du tændte  
 Op paa Helligdommens Bord  
 Med den Ild, som i dig brændte  
 For Guds Ære, for hans Hiord;  
 Synd og Dievel du forfulgte,  
 Ingen var du hellers vreed,  
 Ingens Satan; thi du dugte  
 Meget i Taalmodighed.  
 Sions Døttres Kirkegange,  
 Altergang og Børne-daab,

Hvorfor bræger Sions Lamme,  
 Den uskyldig liden Hiord,  
 Som begynder først at stamme  
 Ti Bud-Ord og Fader Vor?  
 Ligger Eders Hyrde danet  
 Som bar Vand til Daabens Flod,

<sup>1)</sup> Afskrift deraf findes i Ny kgl. Saml. 2086, 4to. Reenberg kalder Gert Villumsen »Svoger«.

<sup>2)</sup> Han var vistnok en Broder til den Søren Sørensen Ingemand, Kjøbmand i Stege, der var Digteren Ingemanns Farfader. Og det er sandsynligt, at de nedstamme fra den i Begyndelsen af Christian IV's Tid bekendte Tolder Søren Ingemand i Kjøbenhavn, der var gift med Margrete, en Datter af Salmedigteren M. Hans Thomesen — den »Søfren Tolder«, om hvem Christian IV sagde 1614, da M. Oluf Kock beraabte sig paa hans og andre kjøbenhavnske Borgeres Vidnesbyrd om kirkelige Sager: »Ja Søfren Tolder haver bedre Forstand at smage en Pot tysk Øl, end at judicere i saadanne Sager«. (Pont. Ann. III, 631. Jvfr. min Univ. Hist. II, 741).

Bede-Sedler, Kirkens Sange  
 Og Communicanters Hob,  
 Brudefolkes Æres Dage  
 Og de Dødes sidste Hæer  
 Vidner: Vi faaer aldrig mage  
 Til vor Henrich Klokke meer.  
 Alting staaer som trykt og prentet  
 Ind i Kirkens Bøger ført  
 Ved din Haand, som har forrentet  
 Pund paa Pund, og hvo har hørt  
 Slig en Klokke, slig en Hyrde,  
 Slig en Siælesørgers Fliid?  
 Dagens Hede, Nattens Byrde,  
 Hvert et Sted og hver en Tild,  
 Bar hans ufortrydlig Møje.  
 Lamme<sup>1)</sup> var hans Dages Lyst,  
 Natten rømte fra hans Øye,  
 Da var hand de syges Trøst;  
 Himlene tit monne høre

Hans andægtig daglig Vils,  
 Inden Kirkens lukte Døre  
 Dyrket hand sit Paradis.  
 Hvor henrykt hand der blev fundet,  
 Hvor undseelig hand gik ud,  
 Skal for Himlen blive vundet,  
 Hvor du vandred med din Gud.  
 Feyle skal før Brysters Aare,  
 Før skal Melken feyle Bryst,  
 Før skal Dien feyle Taare,  
 Spæde Mund sin Moders Lyst;  
 Før skal Stege feyle Siæle,  
 Kirkegaarden feyle Liig,  
 Før den Dyd skal feyle Mæle,  
 Før skal Mælen feyle mig;  
 For den Slægt, som du dig fødte,  
 Skal det tegnes paa din Grav:  
 See! her ligger blandt de Døde  
 Hyrdens Øye, Haand og Staf<sup>2)</sup>.

Medens Reenberg var paa Møen, tilbød hans høje Excellence Hr. Ulrik Christian Gyldenløve, daværende General-Admiral, ham at være Provst og Præst ved Holmens Menighed, hvilket Tilbud han ikke modtog. Aar 1709 kaldte hans Majestæt ham uden nogen Ansøgning til Helligøjstes Menighed, tolv Aar efter at samme Menighed havde forgjæves ansøgt Hans Majestæt om at faa ham til Sognepræst i sal. Mag. Esaias Fleischers Sted, og dermed kom han paa en større Skueplads.

<sup>1)</sup> D. e. Børn.

<sup>2)</sup> Af Morten Reenberg haves ogsaa et andet Digt, skrevet under hans Ophold paa Møen (Afskrift i Ny kgl. Saml. 2086. 4to), nemlig •Brude-Vers til Brudgommen Johan Conrad Ernst og Bruden Jfr. Magdalena Foss, 1703 d. 3 April. Det er ganske i samme Stil som flere lignende af hans Broder Tøger Reenberg. Det begynder:

Hvad er en gammel Peber-Svend?  
 En Orme-stukken Dukke,  
 For Nullo regned iblant Mænd,  
 Blandt Qvinder for en Krukke,  
 Som ledig staaer (osv.)

## Tillæg.

---

### Inscriptiones i Stege Præstegaard.

1. Over Indgangen fra Kirkegaarden:  
*Hæc domus bonum habet vicinum.*  
 Vi behøve 3 Boliger: een her for Skrøbelighed, een der for Dødelighed, een hisset for Salighed.
2. Inden til paa samme dobbelte Dør:  
*Renuncio tibi Satana.*  
 Værer snilde som Slinger, enfoldige som Duer.
3. Over den store Gjestestuedør uden til:  
*Odi ingratum hospitem.*  
 Nogle har uvidendes herbergeret Engle.
4. Inden til over samme Dør:  
*Et hoc beneficium fortunæ! aliena insanja.*  
 Krigs-Mands Sæde, Bonde-Vrede, Foged-Vinken, Borger-Blinken, Præste-Hovmod, Qvinde-Orlog, Synes høje, Er saa fløje.
5. Over Amtmandens Logement:  
*Malo perdere quam non præstare beneficium.*  
 Een Mand kan hjælpe et helt Land.
6. Over det andet Gjestekammer:  
*Turpius ejicitur quam non admittitur hospes.*  
 Onde Gjæster fordrive Værtten, end værre, som fordrive Værtinden.
7. Over Bibliotheksdøren uden til:  
*Deus nobis hæc otia fecit.*  
 Duelige Mænd, som frygter Gud.
9. Inden til over samme Dør:  
*Callidi litteras spernunt, simplices mirantur, prudentes amant.*  
 Nogle Urter ere for Sundhed, andre for Synet, andre for Smagen og Lugten.
9. Over Døren til Studerekabinettet, som er det mindste i Gaarden:  
*Felicior Diogenes in dolio, quam Dionysius in solio.*

10. I Sovekammeret over en Dør til Studerekabinettet:  
Her Guds Øre, som hører mig. — — Deo.
11. Over den anden Dør:  
Her Guds Øje, som ser mig. — — — Soli.
12. Med store Bogstaver paa Vægen:  
Surgite mortui, venite ad judicium.
13. Over Døren Nr. 11 uden til i Audiensstuen:  
Odi profanum vulgus.  
Gak ind, tal lidet om dig selv, ilde om ingen, vel om alle, helst om Gud.
14. I samme Stue over den anden Dør inden til:  
Intromissus ut exeas, hora ruit.
15. Over samme Dør uden til Porten:  
Esto brevis.  
Hvad du gjør, det gjør snart, thi Tiden har Vinger.
16. Udi Porten over den daglige Stuedør, hvor ordinarie spises:  
Quid sentiam, ostendere malim, quam loqui.  
Jeg er en Tjener for hver Mand, at jeg kan vinde des flere.
17. Inden til over samme Dør:  
Optimi amici sæpe pessimi hostes temporis et sanitatis.  
Bliv til 9, du est min Ven; til 10, det kan gaa hen;  
men til 11, est du min Fjende; til 12, min Bøddel;  
til 1, min Død.
18. Tvert over [for] paa en anden Dør i samme daglige Stue:  
Malo necessaria, quam superba.  
Hvorledes kan den forsørge Guds Menighed, som ikke veed at forestaa sit eget Hus.
19. Over samme Dør uden til den store Stue:  
Da pacem Domine in diebus nostris.  
Mus vil have Madro, dog ej længere, end Katten vil.
20. I samme store Stue over Jomfruernes Kammerdør:  
Virgo, ut arbor scientiæ, adspici potest, non tangi.  
Hvo der har hvide Katte i Huset, skal ej byde Skindere til Gjæst.

21. I samme Stue over Kjelderdøren:  
*Pro liquore sudat homo.*  
 Se til og gak med, ere de bedste Tyende i Huset.
22. I samme Stue, over Spisekammeret:  
 Den Dør bliver ej længe lukt, som alle banker paa.
23. Over Fadebursdøren inden Spisekammeret:  
*Carere possem, interim juvat<sup>1)</sup>.*  
 Gud vil have et Bedekammer for sit Spisekammer.
24. Over to dobbelte Døre, som ere for Sengene i den store Stue:  
*Ut somnus mortis, tumuli sic lectus imago.*  
 Bliv hos os, Herre Jesu, thi det lakker ad Aften.
25. I samme Storstue over Kjøkkendøren:  
*Non solo pane vivit homo.*  
 Den Fugl bliver sjælden fed, som har mange Unger.
26. Paa den almindelige Indgang fra Gaarden til Storstuen:  
*Tristem neminem volens dimisi.*  
 Stuedør du skal betale, naar Stodder bliver vred.
27. Paa samme Dør uden til:  
*Christus in pannis et præsepi.*  
 Ræk Gud en Finger, han rækker dig igjen en hel Haand.
28. Med store sorte Bogstaver paa Kjøkkenvægen:  
 Ny Tyende har Naal i Rumpen, gamle har Torne i Fødderne.
- |         |   |                                          |
|---------|---|------------------------------------------|
| Præste- | } | Svende ere halv Husbonde, de æde, til de |
| Enke-   |   |                                          |
| Foged-  |   |                                          |
- svede, de arbejde, til de fryse.

---

<sup>1)</sup> Her synes at mangle et Ord, saasom habere, eller noget lignende.

# Morten Reenberg's Levned.

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

(Slutning).

---

Da Mag. Esaias Fleischer var død Aar 1697, udbad Hellig Gejstes Menighed vor Reenberg sig til Sognepræst hos Kongen, men forgjæves. Aar 1709 kaldte Kongen ham dertil, uden at han søgte den Tjeneste. Hans høje Excellence Hr. Ulrik Christian Gyldenløve, daværende General-Admiral havde tilforn tilbudet ham Provstiet ved Holmens Kirke, hvilket Tilbud han ikke tog imod, men, som der siges, afslog det med de Ord: »Jeg har prøvet paa at være Ild-Provst, jeg har prøvet at være Land-Provst<sup>1)</sup>; jeg vil ikke prøve at være Vand-Provst.« Pesten kom just samme Tid, som han var kommen til Kjøbenhavn, og henrykte den største Del af hans Menighed. Han var særdeles flittig i at besøge de syge og frygtede ikke for Døden. Han bar altid Dyvelsdræk i sin venstre Haand, hvilket han lugtede til, og saa' aldrig nogen syg i Øjnene. I den Tid formanede han mange at give noget til fader- og moderløse Børn, hvilket omsider blev til noget anseeligt og udgjør endnu en Del af Vajsenhusets Hovedstol. Jeg maa ikke glemme, at han kom til Biskop Bornemann, da denne laa paa sin Sotteseng, og da sagde Bisp'en til ham: »Det er mig ret kjært, at han kommer; thi det hedder: forlig dig med din Modstander, den Stund du est endnu med

---

<sup>1)</sup> Nemlig over Møens Land.

ham paa Vejen.« Vor Reenberg svarede: »Gud skal være mit Vidne, at jeg aldrig har været Deres Højærværdigheds Modstander.«

Medens han stod ved Hellig Gejstes Menighed, tildrog det sig, at en Student, som skulde prædike for ham om Fredagen, blev borte. Han selv havde taget Piller ind, og maatte dog prædike, men blev syg derover. Engang var han paa en Auction, hvor Hr. Jacob Lodberg, daværende Provst ved Vor Frue Kirke og siden Biskop i Fyn, var tilstede. Vor Reenberg købte en lærd Bog, og Lodberg spurgte: »Er det en Bog for ham?« Reenberg blev derover vred og sagde: »Jeg veed vel, hvad Bog jeg køber. Havde jeg taget en Trappetøs, som han, havde jeg ventelig været større Mand.« En anden Gang vare sl. Lodberg, sl. Brinch og sl. Reenberg forsamlede i en Skifteret. Da de havde lagt deres Sager hen, bragte de theologiske Materier paa Bane. Hvad Brinch sagde, vides ikke. Lodberg sagde: »Det er ikke saa vist, at Englene ere skabte intra Hexaëmeron.« Reenberg svarede: »Det er muligt, at Verden kan have været af Evighed, i det mindste efter Filosofien.« Lodberg svarede derpaa: »Det er et puerile problem.« Derpaa udgav D. Hans Bartholin en Disputats under den Titel: *De creatione angelorum intra Hexaëmeron, Disputatio Socinianis præprimis opposita*, hvormed han stiklede paa Lodberg. Christian Christoffer Reenberg, som da laa paa Collegio Mediceo og siden er bleven Præst i Finderup og Provst i Løve Herred, udgav en Disputats, approberet af D. Bartholin, under den Titel: *De existentia mundi possibili ab æterno secundum principia Aristotelica, Particula 1<sup>ma</sup>*. Bag ved har Reenberg sat dette Vers:

Mundus ab æterno, non est puerile Problema,  
 Quem liber æterno sanguine scriptus habet.  
 M. R. <sup>1)</sup>

---

<sup>1)</sup> Blandt haandskrevne Sager findes i Ny kgl. Saml. 2086, 4to Morten Reenbergs Tanker, om Verdens Skabelse kan bevises af Naturen eller alene kan bevises af Skriften.

Lodberg, som var en stor Ven af D. Lützens, bragte det saa vidt ved ham til Hove, at D. Bartholin blev sværtet derfor, og da han søgte Bispestolen i Bornemanns Sted, blev det ham afslaaet.

Jeg erindrer et af Reenbergs kløgtige Indfald: »Skulle Hellig Gejstes Klokker ikke klemte, naar der er Ild løs paa Slottet!<sup>1)</sup>» Han elskede af sit ganske Hjærte sin Medtjener, sl. Johannes Sidelmann, og da denne dydige Mand døde Søndagen efter den store Bededag [1727], kom Reenberg og sl. Abraham Klöcker<sup>2)</sup> til Biskop Worm efter Aftensang. Da han (R.) spurgte den Tidende om sl. Sidelmanns Død, sagde han: »Gid jeg maa være den første, som dør efter ham!« — Aar 1717 fik han saa vel som alle Sognepræster i Kjøbenhavn Rang med Consistorialraader. Men saadant, hvilket han ofte kaldte en Narrekappe, var ikke hans Sag. Da Rangforordningen siden blev forandret, og Sognepræsterne i Kjøbenhavn maatte gaa neden for Lieutenanter, sagde han til Klokker Juulbye, som fortalte ham dette: »Det er ikke videre, end at I kommer til at gaa i Rang med en Trommeslager.« Ærgjerrighed var ikke hans Passion. Han udslog Bispedømmer, hvilke vare ham mere end een Gang tilbudne.

Aar 1720 blev han beskikket til at være Provst ved Vor Frue Kirke. Nødig vilde han forlade sin kjære Hellig Gejstes Menighed; men ham blev sagt, at han maatte antage det Embede paa Kongens Naade og Unaade. Han var da 60 Aar gammel. Han blev indsat af Mag. Iver Brinch, og havde til Exordium i sin Tiltrædelsestale: Nimrod var en vældig Jæger for Herren. Medens han forvaltede dette Embede, opkom [1725] den Commission, som kaldtes den geheime<sup>3)</sup>. Biskop Deichmann og Ober-

<sup>1)</sup> Vistnok en Ytring foranlediget ved, at Reenberg i sine Prædikener angreb Frederik IV's forargelige Forhold til Anne Sofie Reventlov.

<sup>2)</sup> En anset Kjøbmand i Kbhvn. Hvad han og Reenberg kom til Biskop Worm om, siges ikke i Hdskr.

<sup>3)</sup> Om denne berygtede Kommission se C. Bruun, Fr. Rostgaard I, 320—81.

Secretair Møinichen vilde gjerne haft ham som Medcommissair deri; men han var ædlere sindet. Da han kom i Commissionen, og det var koldt, bade Commissairerne ham at gaa til Kaminen for at varme sig. Han svarede: »Da Peder var ved Varmen, fornægtede han sin Frelser.« Engang saa han Bisp Deichmann sidde lige for sig i Vor Frue Kirke, og derpaa brugte han det Udtryk: »Men hvad sidder du her Caiphas i Commission? Var det ikke bedre, du sad hjemme og studerede paa din Paaskeprædiken?« Da han var bleven Provst, lod han sig gjøre et Signet at besegle de fortrædelige Sager med. I samme lod han sætte et Asen med den Overskrift: Lupo melior. Han sagde undertiden i sine Prædikener: »Nu har vi været op paa Bjergene, men nu stige vi ned i Dalene,« hvormed han vilde sige saa meget: Nu har jeg prædikeret noget for Professorerne og de højlærde, men nu vil jeg prædike for de enfoldige. Det bar sig saa til, at han var i Selskab med mange Professorer, og der kom paa Tale, om de ofrede ham. Han sagde: »Jeg ligner Professorerne ved Kramsfugle, nogle have Kraver, nogle have ingen; de første ofre mig, de andre ikke.« Da Kong Frederik IV regjerede, prædikede han engang om den Materie, at en Konge gjorde sig skyldig i alle de Meneder, som hans Under-saatter begik, naar de maatte sværge paa umulige Ting, f. Ex. at de ikke vilde besvige Told <sup>1)</sup>. En ved Navn Windeløv, som af alle blev kaldet en Ulykkesfugl, havde stor Adgang til Hs. Majestæt og sagde til ham: »Jeg kan ikke gjøre mit Embede for den Provstes Skyld ved Vor Frue Kirke.« Kongen svarede: »Wir wollen selbst nicht mit ihm zu thun haben.« Den foranførte Prædiken blev

---

<sup>1)</sup> I Ny kgl. Saml. 2086, 4to, findes afskrevet: »M. Morten Reenberg Betænkende, om nogen, som staar i en Herres Tjeneste og har gjort sin Ed, bliver derfor en Meneder, naar han sin Herre uafvidende tager Skjænk og Gaver.« Afhandlingen er aabentbart rettet mod den geheime Kommissions Inquisitoriske Virksomhed, og den er skreven med ikke ringe Dygtighed.

fordret af Kongen, som lod den læse for sig tvende Gange. Vor Reenberg havde skrevet under den: »Denne er den Lære, som jeg haver lært og skal lære, saa længe jeg hedder Morten Reenberg.« Samme Windeløv vilde engang være Forlover for en Brudgom; Reenberg sagde: »Saadanne Folk vil jeg ikke have skulle tegne deres Navne i Bogen.« Derpaa forklagede Windeløv Reenberg for Biskop Worm, som svarede ham: »Jeg tror nok, at han forsvarer, hvad han har gjort.« Ved den Tid faldt det for, at Kongen var engang i sit Cabinet og havde ingen hos sig uden Grev Reventlov og daværende Marskalk Holst<sup>1</sup>, Herre til Cathrineberg, og som siden blev Gehejmeraad. Kongen sagde: »Vi ville gjøre Provst Reenberg til Biskop paa Færø.« Holst tav stille; Grev Reventlov, som altid var vor Reenbergs store Velynder, tog sig den Frihed at sige: »Deres Majestæt, det lader sig i Evighed ikke gjøre. Jeg kjender Manden vel, og har kjendt ham i mange Aar. Han resignerer før og lever som Privatmand. Hvad Uro vilde det ikke volde, da saa mange Mennesker elske og ære ham. Een Mund lukkes til, og tusinde lukkes op.« Greven meldte det samme Aften til Reenberg. Det tildrog sig kort derefter, at Holst, som boede da i Studiestrædet, havde et Barn til Daaben. Reenberg gjorde ham ved den Lejlighed en Compliment, og Holst tilbød ham sin Tjeneste, hvorpaa han svarede i Hojers, som siden blev Etatsraad, Overværelse: »Der er mange Lejligheder, hvori saadan en Herre, som han er, kan tjene saadan en ringe Mand, som jeg er. Da Kongen var saa unaadig at ville sendt mig til Færø, tav De stille.« Holst replicerede: »Gud bevare os, hvor kan De vide, hvad der passerer i Kongens Cabinet?« Reenberg svarede: »Elisæus vidste, hvad der passerede i Kongens Kammer, og drog bort.« — Hr. Trojel, daværende Sognepræst paa Christianshavn, kom til ham og fortalte,

---

<sup>1</sup>) D. e. Holstein.

at han ikke vilde gaa til Skrifte hos Capellanen, saasom han havde en Tvistighed med ham. Reenberg stræbte at bringe ham paa andre Tanker, men han blev vred og sagde: »Jeg kan gaa til Kongen, naar jeg vil.« Reenberg svarede: »Desto værre for Eder.« — Hr. Claussen, den kongelige Hofprædikant, som siden blev Generalsuperintendent i Holstein, havde viet Kong Frederik IV til Dronning Anne Sophie. Han kom derefter til Reenberg og spurgte ham, om han havde gjort ret. Reenberg svarede: »Sagen er jo gjort, og hvorfor spørger han mig derom? Kongen er David, Dronningen er Bathseba; vær nu han Nathan!«

Den store Ildebrand borttog de fleste af Vor Frue Menigheds Gaarde og Huse, medens han var til Landemode i Roskilde. Han tabte derved meget anseeligt; men det rørte ham ikke stort. Jeg søgte ham efter hans Hjemkomst og fandt ham nede bag Børsen, som han stod færdig at skulle berette Justitsraad Frauens Frue. Han stod i sine korte Klæder og sagde med en mild Mine: »Nu vandre vi med Israels Børn i Ørken og forlade os paa Guds Forsyn.« Siden tog han ud paa Amager hos en Bonde, og da samme kom til ham, da Faren nogenledes var stillet, kyssede Reenberg ham, hvorover den gamle Mand brast inderlig i Graad, og fik ham, som han havde været en god Vært, en Sølvskaal til givende. Strax efter Ildebranden sendte Kongen ham 1000 Rd. til Foræring, men han havde ingen Nytte af dem, saasom han ikke havde faaet Forsikring for samme Summa, hvilken han havde udsat, og vare Børnepenget. Det skete efter Ildebranden, at et Barn skulde døbes i Vor Frue Kirke<sup>1)</sup>, hvor nogle Herrer vare nærværende, inden Provsten kom. De stode og besaa et Epitaphium og Skilderi, som var

---

<sup>1)</sup> Hermed menes vel den liden Del af Kirken, som Ilden havde sparet.

uden Tvivl Torms <sup>1)</sup>), og en sagde til Provsten: »Han har nok været en gammel Mand, siden han har saa langt et Skjæg.« Reenberg svarede: »Mine Herrer, jeg har kjendt ham, og han var ikke saa gammel, som jeg er. Men Sagen er denne: i Aaret . . . . blev den Tiende N. N. taget fra Kaldet, derfor er jeg glat paa den ene Kindbak; i Aaret . . . . blev den anden tagen derfra, derfor er jeg glat paa den anden, og altsaa har jeg ikke Raad til at lægge Skjæg til.« De talede og om Ildebranden. Reenberg sagde: »Undrer mine Herrer sig over, at Byen brændte af, siden saa mange nuomstunder sige, at Helvede skal brænde af.« Han prædikede engang strax efter Ildebranden om den Materie, at det var at ønske, at alle Gjældsbreve vare blevne opbrændte og mortificerede i disse bedrøvelige Tider <sup>2)</sup>). Biskop Worm refuterede den Sag i en Ordinationsprædiken, som han holdt over den 5te Bøn.

<sup>1)</sup> Denne Formodning er neppe rigtig, hvis det er Sognepræsten ved Frue Kirke, M. Erik Olufsen Torm, som menes; thi han døde 1667, og han kan Reenberg altsaa ikke have kjendt.

<sup>2)</sup> En anden mærkelig Prædiken af Reenberg findes afskrevet i Ny kgl. Saml. 2086, 4to, under Titel: »Mag. Morten Reenbergs Prædiken, som han Søndagen den 25de post Trinit., som var den 14de November 1728, efter Branden udi Kjøbenhavn den 30te Okt., holdt udi Nicolai Kirke, da vor Frue Menighed blev tilsagt sammesteds at holde deres Forsamling, over Evang. Matth. XXIV, 15—28. Prædikens Thema er »Ødelæggelsens Vederstyggelighed«, og Prædikanten ytrer i Indledningen bl. a.: »Men retfærdige Gud, maatte vi nu mumle i Støvet og tænke, hvad har dog den ulyksalige Kjøbenhavn syndet frem for alle andre Stæder i begge Rigerne? Skulde den da regnes som Sodoma i Canaan, fordi her ikke blev fundet saa meget som ti retfærdige? Nej! Kjøbenhavn er dog intet større Syndere end andre Stæder udi Rigerne, men vi kunne tænke, at dette arme Sted maa lide for begge Rigeres Synder. Som Misdædere blive straffede paa Hovedet, saa maa Kjøbenhavn lide for Regjeringens regjerende Hovedsynder. Nu for 17 Aar siden sukkede dette Sted i Særdeleshed under Pesten som et Ris, men nu under Øxen, som saa nær har afhugget det bedste Træ i Skoven og kastet det paa Ilden.« — Siden gennemgaar Prædikanten Budene og viser de mange vederstyggelige Overtrædelser af dem, som gik i Svang og vel kunde foranledige Guds Straf;

Da Christian VI var nylig kommen til Regjeringen, fik vor Reenberg en Besøgelse af en ham ganske ubekjendt Person, en Kongens Lakej. Samme bragte den Tale paa Bane: hvor meget godt man nu vel kunde vente sig for Kirken og Staten. Reenberg sagde: »Jeg ønsker vor gode unge Konge en Skummeske, at han maa borttage de onde fra de gode.« Siden begyndte de saakaldte pietistiske Uroligheder. Reenberg prædikede med Iver imod alle de ny Meninger, hvilke han holdt for at forkleine Christi Ære og forvolde et hykkelsk Væsen hos Mennesker. Han lignede engang i en Prædiken Pietisterne ved Væggelus, hvilke man ikke let kunde faa bort, naar de først havde taget Overhaand <sup>1)</sup>. Jeg erindrer mange af hans Indfald, hvoraf jeg vil anføre nogle. Da Grev Zinzendorf havde udgivet sin Catechismus, sagde han: »Den er Faareklædet, som Ulven kommer i. Naar Guds Ords Lys maa ikke brænde ret, kommer der Tyve i Lyset; Tyranner ere Snydere; idet de ville slukke Ordets Lys, saa snyde de det, at det brænder des klarere. I al Kirkens Elendighed er Christi Klædebon ikke delt, jeg vil sige Catechismus. Alle Sectar have antaget Budene, Troens Ar-

---

bl. a. taler han om de offentlige og privilegerede Horekipper. »den Synd er jo baade privilegeret og æret iblandt os.« Naar Christus sagde til Pharisæerne, Matth. 21, 31, at Skøger skulde gaa for dem ind i Guds Rige, »var det derfor sagt, at Skøger kunde bruges som Apostelinder, og at en hel Skibsladning af dem kunde være udsendt til at gjøre Hedningerne i Grønland til bedre Folk og Christne? — »At hver Klaffer, hver en dristig Skalk skal annames med sine Projecter, og uskyldige Folk derover forfølges, de bedste derimod ilde troes.« — det er at nedrive det Gjørde, som Loven har omgjærdet Landet med. »Hvor liden Ærbødighed er der holden for Guds Helligdom iblandt os; hvad Kliv og Klammer, hvad Sladren og Dasken, hvad Spadsering og Latter er der vel passeret i Vor Frue Kirkes værende Gudstjeneste. Kjære, spadserer nu derop og ser den Aske, som eders Fødders Støv der har samlet.« (osv).

<sup>1)</sup> Om Reenbergs heftige Prædikener mod Pietisterne se ogsaa Møllers Mnemosyne IV, 346 f.

tikler, Bønnerne etc. En falsk Christen er en glasseret Djævel. I Tempelet i Jerusalem vare Lamper i alle fire Hjørner, i Nord sluktes de aldrig ud, et Forbillede paa, at Guds Ord skal til Verdens Ende lyse i disse nordiske Lande.» Man fortalte, at Markgrevinden <sup>1)</sup> spurgte engang ad: »Bellt der alte Hund noch?» og at han sagde, da han fik det at vide: »Hundene slikkede Jesabels Blod.« Men jeg tør ikke sige god for, at denne Beretning er rigtig.

Da Præsterne i Kjøbenhavn bleve Juleaften [1733] kaldte ned i den Commission, som holdtes i Stormgaden, og sammesteds fandtes Vægtene, blev vor Reenberg meget stødt. Da han var kommen ind, spurgte nuværende Grev Ludvig von Holstein, som var Præses, om han dolerede. Han svarede derpaa: »Er Ordet af Toll seyn <sup>2)</sup>, saa takker jeg Gud, at jeg har min Forstand. Vil det sige at klage, da har jeg meget at klage over.« Han anførte adskillige besønderlige Talemaader <sup>3)</sup>, som vare trykte i en og anden Piece. Værende Tid faldt det Ord Greven af Munden: »Det er en Sammenstempling,« hvilket Ord Reenberg tog sig meget nær og sagde: »Jeg vidner for Gud, at jeg beder hver Dag for Deres Excellence som min foresatte Øvrighed.« (Han var Stiftamtmand i Landet). Greven svarede: »Det er en Compliment.« Hvorpaa Reenberg vendte sig til Professor Steenbuch, som og sad i Commissionen, og spurgte ham ad: »Har Deres Højærværdighed, som har kjendt mig over 40 Aar, nogen Tid kjendt mig at sige andet, end jeg mener?» Steenbuch svarede: Nej! Reenberg sagde og til Greven ongefær disse Ord: »Jeg har kjendt en Mand (han mente derved Gehejmerraad von Holstein, Grevens Fader), som var ingen Ven af Guds Kirke (han blev holden for en Socinianer), men Gud rykte ham bort ved en hastig Død.« Denne fortrædelige Sag gik

---

<sup>1)</sup> Christian VI's Svigermoder.

<sup>2)</sup> Vistnok en Allusion til Holstein.

<sup>3)</sup> Næmlig hos Pietisterne. Jvfr. Møller, Mnemosyne IV, 335.

Reenberg nær til Hjærte, og han tilstod flere end engang, at af alt det, som han havde prøvet i Verden, rørte intet ham mere. Han greb derfor til et Middel at komme vel derudaf. Den salige Dronning Louise havde skrevet ham adskillige Breve til. Disse lagde han sammen og sendte Kongen dem med en Memorial, hvorpaa han blev befriet for at møde oftere. Vel har jeg ikke hørt denne Particularitet af hans egen Mund, men jeg har den dog fra en ganske vis Haand.

Det maa jeg ikke glemme, at han var hel misfornøjet med en Edition af Bibelen, som kom ud fra Vajsenhuset Aar [1732]. Han skrev noget derimod, og uden Tvivl findes det paa Bibliotheket ved runde Taarn<sup>1)</sup>. Magister Mumme, som strax derpaa blev Biskop i Aalborg, refutede dette<sup>2)</sup>. Nu tildrog det sig, da Mumme skulde vies til Biskop [18. Decbr. 1735], at Reenberg sad just i Skriftestolen, og begyndte han sin Tale saaledes: »Vi ville nu med Abraham lade Asenet blive neden for, medens vi gaar op paa Bjerget at bede.« Reenberg intimerede og til hans Ordination paa en besynderlig Maade<sup>3)</sup>.

---

<sup>1)</sup> Afskrifter findes i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 1331, 4to. og Ny kgl. Saml. 2086, 4to. Stykket er dat. Kjøbenhavn den 26de Juni 1733. Reenbergs Indvendinger gaa i Hovedsagen ud paa, at Udgivernes pietistiske Anskuelse have haft Indflydelse paa deres Redaktion af Bibeltexten og Parallelstederne.

<sup>2)</sup> Christophori Mummii Observationes in Animadversiones Reenbergianas, dat. Aasted den 10 December 1733, findes i Afskrift i Ny kgl. Saml. 2086 4to. Er paa dansk og ikke lidet vidtløftigere end Reenbergs Indvendinger. Ligesom Reenberg angriber Pietisterne og deres Fremhævelse af Gjerningerne, saaledes stikler Mumme paa de Orthodoxe med deres døde Tro. En omtrent samtidig Afskrift saa vel af Reenbergs Indvendinger som af Mummies Svar er fornyllg foræret mig af Hr. Sognepræst J. P. Bøttiger i Lundum.

<sup>3)</sup> Denne unægtelig »besynderlige« Intimation, af hvilken Afskrift findes i Ny kgl. Saml. 2086, 4to, er vel tidligere trykt i Minerva 1804, IV, 15—16; men Hovedtrækkene af den fortjene dog vistnok at meddeles her: »Guds Husholdning kommer os underlig for. Hvorfor mon Gud udvalgte de ugudelige Konger Saul og Jeroboam til at regjere over Israel? Mon der ingen bedre var end

Han var en grundærlig Mand uden Rænker og Rynker, og man kunde bygge paa hans Ord som paa en Klippe. Han var en grundlærd Mand i alle Dele af Lærdom, hellig og vanhellig (undtagen Viskunsten). Han var en godgjørende Mand mod nødlidende, men paa saadan Maade, at ingen fik det at vide uden Gud, han og den, som nød hans Godhed. Han var hidsig, men aldrig hævnjerrig, klog, men uden at bruge sin Klogskab til mindste Ondskab; ærekyr, men alene i at agte sin Pligt. Rang kaldte han undertiden Narrekappen, som Verdens Daarlighed havde bragt i Moden. Penge var han alt for ædelsindet til at agte for noget betydeligt; han ansaa dem kun som Midler til at tjene sig og andre med. Han var lystig af Humør og sagde og hørte gjerne et Bonmot. Iblandt andet erindrer jeg, at han gik fra Skriftestolen med Mag. Kölichen og velødle Mag. Kaasbøll, nu Sognepræst til Helliggejstes

---

de? Hvorfor udvalgte Christus den Ertz-Skjelm Judas til sin Apostel, da han dog kaldes en Tyv og en Djævel? Hvi tog han ikke Nicodemus, som kom til ham om Natten, og som var en gudfrygtig og ærlig Mand?... Det veed vi intet, det kommer os ej heller ved at vide. Thi, som Gud tog os ej i Raad med sig at skabe Verden, saa behøver han ej heller vore Raad i at regjere den. Chore og hans Selskab, som satte sig op imod Gud og knurrede mod Moses, bleve ødelagte og nedstødte til Helvede, men deres Røgtsekar vilde Gud ej skulde fordærves, men befaalede, at det skulde bruges til et Dækken paa Alteret, Num. 16. Saa vil vi og sætte Dækken og Skjul for vore Øjne og sige: Vi forstaa os ej paa Guds Husholdning, saa veed vi dog, at Gud endog af det, som er allerskadeligst, veed at udføre alting vel og viselig til sit Navns Ære og vores bedste. Vi prise da Gud og velsigne Kongen, som har kaldet den hæderlige Guds Mand Mag. Christoffer Mumme til at være Biskop i Aalborg Stift i sal. Biskop Frants Thestrups Sted. Han har lige saa vel vore Bønner nødig som andre. Vi vil da bede for ham, efter som det er os befalet, og ønske ham Guds Naade og Velsignelse i hans Embede, at den Hvede, som findes i hans Stift, ikke skal blive til Klinte, men at klinten heller ved hans Flid maa omvendes til Hvede; og derpaa bede vi et andægtigt Fader vor etc. •

Kirke. Han saa da en Ged gaa paa Kirkegaarden, og da han fik at vide, at hun tilhørte Etatsraad Buchwald, som var Professor i Botaniken og Medicinen, sagde han: »hun gaar herbatim.«

Som han var vel kyndig i Grundtexten og daglig læste i Bibelen, forstod han den vel. Han havde den særdeles Tanke, at intet kom for i Bøgerne om den nye Pagt, især Jesu Historie, uden at det jo var forebildet i Bøgerne om den gamle. Saaledes holdt han for, at Josef imellem de to Fanger, hvoraf den ene blev ophøjet, den anden hængt, forebildede Jesum imellem de tvende Røvere, hvoraf en blev salig, og den anden fordømt, etc. Hvad hans Systema er angaaende, var han saa luthersk, at han ikke vigede det allermindste fra hans (Luthers) Satser. Jeg erindrer, at Gram, som døde Etatsraad, havde en anden Mening end ham om de dydige Hedningers Salighed. Men vor Reenberg vilde ikke bifalde ham. Om de skrev i al Kjærlighed noget imod hverandre i denne Materie, veed jeg ikke tilvisse; dog tror jeg det.

Han studerede paa sine Prædikener til sit allersidste, saasom han kunde saa lidet komme tilrette med gamle Prædikener som med nye Meninger; og hans Maade var denne: han tog et Ark Papir for sig, gjorde saa sine Hoved- og Subdivisioner, tegnede siden ved hver, hvad han vidste eller læste, dertil; derpaa dicterede han den en Amanuensis i Pennen og lod den læse for sig tidlig om Morgenens, inden han prædikede den. Hans Talemaader vare heftige, hans Skjønsomhed og Indbildningskraft ypperlige. Hojer, som siden døde Etatsraad, sagde om ham: »Jeg har aldrig hørt nogen Præst som ham, der haver saa stærk Imagination.« Engang prædikede han for Kong Frederik IV, da der skulde kaldes en Confessionarius. Der blev dømt, at han prædikede for haardt. Han fortalte dette paa denne Maade: »Jeg er ikke skabt til at være Hofprædikant; jeg siger i den Fald, hvad Luther sagde til Melanchton: Ich kann nicht so leise treten.« Han har

skrevet en Methode at prædike paa, hvilken er i velærv. Hr. Christian Reenbergs Eje, og hvilken kan fortjene at komme for Lyset<sup>1)</sup>. Hans Prædikener om Alterens Sacramente, over Lidelsens Historie ere i Særdeleshed med største Flid udarbejdede.

Han vilde ikke gjerne takke for Offer<sup>2)</sup>. Før Ildebranden sagde han engang om Julen: »Det er nu for koldt til at takke for Offer,« og om Pindsen sagde han: »det er nu for varmt.« Engang: »Takker Gud, I have Ben at gaa til Kirke paa, og Øren at høre med. Jeg takker Gud, at han har sat mig i dette Embede.« En anden Gang: »I ere vel nu nysgjerrige for at vide, hvad jeg har faaet til Offer; det skal siges eder i de dødes Opstandelse. Annammer herpaa Herrens Velsignelse!« Engang lignede han i sin Taksigelse for Offer Jule- og Paaske- og Pindseoffer ved Frokost, Middagsmaaltid og Nadvere. Efter Ildebranden takkede han, brugende det Udtryk: »Jeg antager nu eders Kjærligheds Gaver med saa meget des større Erkjendtlighed, som de ere Guld, prøvet med Ild«.

Han var egen i at vælge Brudetexter. Da han viede den yngre Eisenberg, Byfoged i Kjøbenhavn, tog han den: »I din Faders Tid da aade de og drukke, og der skete Ret i Landet.« Da Fru Etatsraadinde Rømer blev viet til Hr. Justitsraad Bartholin, som døde Justitiarius, havde han den Jos. 15, 19. Mag. Kölichen kom til ham og sagde: »I Eftermiddag skal jeg vie en af Marcus's Døtre i Hullet (som de kaldte det), »hvad Text skal jeg tage?« Han svarede: »Igelen haver tvende Døtre: bær hid! bær hid!« Tilsidst brugte han den Maade, at naar en af hans be-

---

<sup>1)</sup> M. Martini Reenbergii Methodus concionis conscribendæ et textus explicandi — udførlig paa Latin — findes nu i Afskrift i Ny kgl. Saml. 2086, 4to.

<sup>2)</sup> Det var i ældre Tid Skik, at Præsten under Gudstjenesten takkede for Offeret. Jeg har endnu hørt Degne gjøre det.

kjendte bestilte en Brudevielse, maatte han og levere ham en Text.

I Ligprædikener sagde han, som ellers altid, hvad han mente. Jeg erindrer især to, en som han holdt i Gjentofte over Mag. Frederik Plum, og en anden, som han holdt i Søllerød over Hr. Schultz. I den første var Biskop Worm med mange fornemme Folk fra Kjøbenhavn tilstede. Mag. Plum havde skrevet paa sit Testamente: »Min Ligtext er denne: Act. 20, 32.« Vor Reenberg sagde: »Vi anse Texten som et Testamente, eders salige Lærer testamenterer eder: 1. Et Guds Hus her, og 2. Guds Himmel hisset.« Saasom Mag. Plum lod sin Have være aaben for skikkelige Folk fra Kjøbenhavn, hvorfra Fruentimmer kom i Hobetal at spise Kirsebær, og den gode Mand døde, førend de vare modne, sagde Reenberg: »Han plantede en Vingaard og aad ikke dens Frugt, og man kan sige, at han døde noget for tidlig for den Slags Engle, som plejede at herbergere der.« Worm sagde smilende til Reenberg, da de vare komne af Kirken: »Provsten roste for meget Kjøbenhavns Fruentimmer idag.« Hvorpaa han svarede: »Jeg forstod, Deres Højærv., kjødelige Engle. Jeg veed vel, at om de end ere Engle, ville de dog handles som Mennesker.« Han roste ellers Plum for mange Ting, men dog blev Familien stødt, fordi han kaldte ham »den ærværdige Gubbe«. Den Gravskrift, som er sat i Gjentofte Kirke over den sal. Mand, er skreven ved Reenbergs Pen. — I en anden Ligprædiken tog han til Indgang. . . Cor. . . Præsten ejede en Kro i Byen, og man sagde, at han holdt Gudstjenesten op, at Bønderne skulde sidde des længere der og fortære. Vor Reenberg indførte denne Sag saa tydelig, at hver kunde tage og føle derpaa, saa at de fornemme, som vare i Følget, lagde sig ned og holdt ikke deres Hoveder op. Han stod siden, og jeg hos ham, paa Moths Gaard i Søllerød, og da nogle af dem ginge forbi uden at ville hilse dem, sagde han: »Ja saa kjøre vi bort i Guds Navn.«

Han var en stor Elsker af sal. Biskop Brochmands Postille. Efter Ildebranden prædikede han engang heftig imod de saa kaldede Pietister og sagde tilsidst: »Denne Prædiken haver jeg taget af Brochmands Postille.« Men det maa forstaas saaledes, at han ikkun tog Anledning af den og førte det enfoldige, som Brochmand havde sammen-skrevet til Opbyggelse for sit Huses Folk, paa en anden Maade ud; Grunden blev den samme, men Bygningen fik mere Sirater.

Han havde skrevet mange Noter til Wandalini Hypotyposin, hvilken Bog er uden Tvivl i velærv. Provst Christian Reenbergs Eje.

Han var hel kyndig i Lov og Ret. Af ham har jeg hørt, at den Titel »Højværdigste« tillægges Kong Frederik den Tredie i en Fortale, fordi han havde været Biskop i Bremen. Det skete en Gang, at et ungt ærgjerrigt Menneske, uden Tvivl ved Navn Prætorius, fra Rostok <sup>1)</sup>, forskrev sig til Djævelen for visse Penge paa en vis Tid. Sagen blev opdaget, og Kongen forfarede Præsternes Tanker, om han burde miste sit Liv eller ej, Vor Reenberg tilligemed Biskop Ramus <sup>2)</sup> i Fyn var af de Tanker, at han burde pardonneres paa Livet og gaa i Slaveri. Ikke des mindre blev han halshuggen. Vor Reenberg skrev ved den Anledning speciem facti og sine Tanker derover. Uden Tvivl er det i Manuskript hos adskillige. Det kan jeg vel erindre, at mange Jurister af Betydenhed havde høje Tanker derom <sup>3)</sup>. Jeg spurgte sal. Reenberg, om det Men-

---

<sup>1)</sup> Forf. har vistnok taget fejl ad Personens Navn og Hjemsted, se Mag. Morten Reenbergs Betænkende (dat. 26. Febr. 1721) angaaende Musketeren Hans Jørgen Forthammers Forskrivelse til Djævelen, hvoraf en Afskrift findes i Ny kgl. Saml. 2086, 4to.

<sup>2)</sup> Kapellan ved Holmens Kirke, Soldatens Skriftefader i Fængslet.

<sup>3)</sup> Betænkningen er virkelig skreven med megen Klarhed og Dygtighed og fortjente maaske at trykkes. Soldaten var født af katolske Forældre i Bayern og var for andre Forseelser dømt til at arbejde paa Bremerholm i Jern. For at slippe ud derfra forskrev han sig til Djævelen.

neske nogen Tid havde set Fanden. Han svarede: »Derom veed jeg ikke videre, end at han sagde engang, at det blev, som ham syntes, ganske lyst i Hullet en Nat, da han sad i Stokhuset.«

Han havde før Ildebranden en anseelig Bogskat samlet af nyttige og rare Bøger snart i alle Videnskaber. Der fandtes en Samling af de Colloquia, som vare holdne imellem lutherske Theologer og reformerte eller Papister. Derom sagde han: »Jeg tror ikke, at der er nogensteds lige til den Samling uden i det wolffenbüttelske Bibliothek«. Der fandtes de græske Patres af de bedste Editiones saa vel som Concilia, Commentarier etc. Der fandtes de allerførste Editioner af Lutheri Skrifter. Ligeledes mangfoldige Bibler i allehaande Sprog. Jeg erindrer, at han viste mig den gamle Plattydske, hvor der staar ved 1. Mos. 3 »Han skal være din Herre«, den Glossa: He soll dich pinigen, ende he soll dich plagen. I en af Piscators tyske Commentarier over det Ny Test. viste han mig den synderlige Forklaring over Christi Ord: Sandelig, sandelig! »Wo es nicht wahr ist, so strafe mich Gott!« Der fandtes ellers de fleste af Vittorio di Siri's Krøniker, alle Aldrovandi Skrifter, Lambecii Bibliotheca Vindobonensis og mange andre. Han havde og Bodini Dialogos skrevne, Serveti, Jordani Bruni, Vanini og saadanne fleres Bøger trykte. Han ejede mange Manuskripter henhørende til den danske Historie, især nogle Bind i 4to om Ulfelds Sager. Han havde og nogle af Biskop Brochmands Commentarier over visse af Apostlenes Breve i Mnsr. Han sagde: »Unschuldige Nachrichten have gjort mere godt i Guds Kirke, end mange tro.« »Buddei Theologiske Systema ligner en Have, hvor der er mange Blomster, men ikkun faa Frugter; men hans Historia Veteris Testamenti er en grundlærd Bog.« »Thomas Jackson,« hvis Works ere trykte in Folio 3 Vol., »er en Lærefader i Theologien, og the Works of the Autor of the whole Duty of Man er med de bedste i Moralen. Henry upon the Bible er god,

men bedre over det gamle Test. end over det ny.« Jeg kunde anføre mere, hvis jeg ikke frygtede at falde min Læser for vidtløftig.

Han var en stor Kjender og Elsker af Rariteter. Der fandtes paa hans Kunstkammer nogle Par lange Sporer, hvilke Kongerne i fordum Tid havde brugt og gaaet med, og stode deres Navne nedenpaa. Den Kølle, som Kong Valdemar havde brugt, hvorpaa stod og hans Navn, og lignede den en kort Morgenstjerne, som Vægterne nu bruge. Den Kobberkrone, som Kong Christian V blev kronet med, siden den af Guld ikke kunde blive færdig i rette Tid. Den var ellers stærk forgyldt. Der fandtes og mange græske og romerske Oldsager, nogle Kander af Elfenben, hvilke havde været Tempelherrernes. Taverniers originale Rejsepas etc. Især satte han Pris paa 3 Snogehoveder, hvilke vare temmelig store, gjorde af en Blanding af Metaller og fundne i en Høj ved Horsens. Han mente, at de vare de ældste Oldsager i Danmark, og at Hother havde faaet dem med i sin Grav, fordi han havde dem i sit Vaaben. Det ene kunde ikke findes blandt Rudera efter Ildebranden, de to fandt man, og efter hans Død blev enten det ene eller de begge solgte paa Auction og kjøbte til Grevinde af Reventlov. — Han ejede et Stykke gedigent Sølv, hvilket lignede en kongelig Krone. En fornem Engelsmand, som saa' det, bød mange Penge derfor, men han vilde ikke miste det. Han havde og en Skibstridse, som var Rav. Han mente, at Fyr blev til Rav omsider, og derfor, sagde han, finder man mest Rav, hvor der strander de fleste Skibe. Han var en stor Kjender af Muskelskaller og havde selv en anseelig Samling af dem, iblandt andre Upper Admiral, den pavelige Krone, som skal være meget giftig, Conchas Veneris, musicales, literales, Hanekamme etc. Det faldt for, at en Kjøbmand fra Holland indsendte en Samling af saadanne Ting til Kjøbenhavn, hvilken blev ad interim sat paa Kongens Kunstkammer og var til Kjøbs for 2500 Rdl. Vor Reenberg

blev begjært af Marskalken, at han vilde umage sig med at efterse, om den Samling kunde være de Penge værd. Han besaa den og svarede skriftlig, »at den var værd at være i en Fyrstes Eje«, hvorpaa den og blev kjøbt. Ved den Lejlighed saa' han med største Forundring det skaarne Stykke af Elfenben, hvilket forestiller Christum, som han nedtages af Korset. Samme Stykke havde Kong Frederik IV kjøbt for 1800 eller 2000 Rdl., og Czar Peter bød derfor lige saa mange tusinde, som det havde kostet hundrede. Reenberg blev saa forelsket deri, at han sagde: »Jeg vil give alt, hvad jeg ejer og har, for det Stykke, om jeg maa faa det; det har ikke lige i hele Verden.« Hans Passion for Muskelskaller var ellers saa stor, at han lod sig afskildre med en i Haanden, hvilken han nøje betragtede med Briller paa. Samme Stykke er uden Tvivl i den berømmelige Mesters Hr. Fosies Eje. Dersom han havde overlevet<sup>1)</sup> den ældre Grev Danneskjold-Samsøe, havde han i Sinde at testamentere ham sine Rariteter og Muskelskaller.

Han var en stor Kjender af Skilderier og Malerier. Han havde Luthers og hans Hustrus, Catherinæ Bores, Originaler, gjorde af Albert Dürer. Han havde og et lidet gammelt Stykke med en Hyrde, en Hytte, en Flod og nogle Faar, maled med Klatter. For samme bød Hr. Grev Reventlov ham en stor Summa, men han vilde ikke skille sig derved. (Grevinde Ulfelds Blomster, Frugtstykke).

Han var en stor Kjender af Mynter, hvilke han samlede i Sølv, i Specier, for Historiens Skyld, og havde dertil en Dragkiste, beqvem til det Brug. Naar ham fattedes en, skrev han paa et rundt Kortblad, hvilken skulde være der, og Historien hos, saa han kunde ved dem fortælle omstændelig Historien, om hvilket Rige eller Hus det skulde være, og deri fandt han undertiden om Vinteraften en særdeles Fornøjelse.

---

<sup>1)</sup> Her maa vist være nogen Fejl i Afskriften.

Der falder mig nu et og andet ind, som jeg haver hørt af denne store Mand: »Jeg kalder dem skabede Maader at blive Præst paa, naar en bliver Præst for Ægteskab, Slægtskab, Venskab eller Kjøbmandskab.« »Jeg ligner visse Folk ved Pindsvinet, som bad om Hus hos Haren i hans Hule, og siden stak ham for at ville have ham ud.« Hver dansk Mand forstaar let, hvad han dermed sigtede til <sup>1)</sup>. Han sagde og: »Djævelen er tit ligesom en Kjelderman, hvilken der, naar han først er kommen did at bo, faar tilsidst hele Huset at eje.« »Naar jeg er misfornejt, tager jeg et Stykke Kridt i Haanden og tegner af de forbigaaende, hvem jeg vilde bytte eller ikke bytte med. Der kommer saa mange af de sidstes Tal, at jeg derved sætter mit Sind i Ro.« »Jeg dør barnløs; men Guds Forsyn være Ære, jeg haver faaet i min forfaldne Alderdom Forældre« <sup>2)</sup>, hvorved han forstod sin Brodersøn, velærv. Hr. Christian Reenberg og hans dydige Hustru, sal. Reenbergs Stifdatters Datter, hvilke ærede, elskede og forplejede ham som deres egen Fader. Han sagde engang: »Jeg bindes med mange Baand, Sygdom, Alderdom, Trældom, Fattigdom. Dog Gud ske Lov, det sidste er det letteste.« »Jeg kan tælle alle de glade Dage, som jeg har haft i Verden; men hver skal udstaa sin Prøve.«

Engang spurgte jeg ham om hans Tanker angaaende den Marmorstøtte, som ligger delt i mange Dele og med mange Hjerter paa i Roskilde Domkirke, og foregives at skulle forestille, hvorledes Dronning Margrethes Søn Kong Oluf var medhandlet af de Svenske. Han svarede: »Jeg tænker, at den Dronning har ladet sin Søn sætte i Kloster udenlands, at Støtten er gjort i Italien og bragt ind saaledes, for siden at sættes sammen, at hun, som vilde

---

<sup>1)</sup> Rimeligvis de tyske Pietisters fordringsfulde Optræden her i Landet. Men mulig har R. sigtet til en enkelt Person.

<sup>2)</sup> Man skulde have ventet: Børn.

regjere alene, har faaet den Fabel udspreedt, og maaske Kong Oluf kan være S. Sebaldu« (!).

Han var ikke sindet at slide store Folks Trapper; dog var han meget anset af de faa store iblandt dem. Hr. Ober-Kammerherre von Plessen indlod sig i en Samtale med ham hos sin salig Hr. Broder, hvor Reenberg maatte sidde, og Hr. von Plessen stod. Grev af Reventlov var hans op-rigtige Velynder til sin Dødsdag, og til et Bevis derpaa kaldte velærværdige Hr. Claus Reenberg til at være Sogne-præst til [Vester] Aaby og Aastrup Menigheder i Salling Herred i Fyen.

Han havde ellers en besynderlig god Helbred, og i sit Alders 72de Aar kunde han være paa Færde, som om han ikkun var en midaldrende Mand; dog blev han efter Ildebranden plaget meget med Gigten, og erindrer jeg, at han engang prædikede, da han var heftig angreben paa sin Tunge ved den Sygdom. Mod Slutningen af Aaret 1733 toge hans Kræfter saa kjendeligen af, at han daglig tænkte paa, hans Afskedstid var snart for Haanden. Han gjorde sine Regnskaber færdige, beskikkede i Tide sit Hus og sit Hjertes Hus, tog Afsked med sine bedste Venner, hvilke bleve meget bevægede derover, at han sagde sig at kunne mærke af sin Sygdoms Natur, at han vilde dø i en Hast, ligesom mange af hans Slægt havde saaledes endt deres Dage. Han holdt sin sidste Prædiken i Hellig Gejstes Kirke <sup>1)</sup> i Fasten, og døde derpaa salig Ao. 1736 den 23de Februar. Det Programma, som er gjort over ham, melder, at han havde den samme Dag, længere end sædvanlig, ligget i Bønnen paa sine Knæ, saa han ikke før end en Time for Middag stod op deraf. Han satte sig derpaa til Bords og læste for Maden. Men inden han nød noget af samme, fik han et Slag, der berøvede ham Sands og Mæle, ja Livet selv. Der kom mange at skue hans Lig, en Del af Kjærlighed, en Del af Nysgjerrighed.

---

<sup>1)</sup> Frue Kirke var ikke endnu færdig efter Branden.

Hans Lig var ham ligt, som han saa' ud i levende Live, med et klart, aabent og frimodigt Aasyn. Han døde gammel 75 Aar 8 Maaneder. Hans Lig blev jordet paa Vor Frue Kirkegaard imod Østen for Kirken, i en Grav, som han havde begjæret skulde være 9 Alen dyb, med en Mur omkring og en Hvælving over ham, i Martii Maaned samme Aar. Dette foranstaltede han af den Anledning, at han saa' efter Ildebranden, mange fornemme Folks Ben bleve kastede sammen for at begraves. Hans velærværdige Brodersøn, Hr. Christian Reenberg, har gjort tvende Gravskrifter over ham, et paa Latin, et andet paa hans Kiste, hvilke ere noksom bekjendte <sup>1)</sup>. Hans Portræt er stukket i Kobber, og haver Etatsraad Gram sat nogle Vers derunder.

Hans Ihukommelse være velsignet!

P. S. Medens Reenberg var Stiftsprovst ved Vor Frue Kirke, tildrog sig dette: Thor Andersen Nyegaard, en Ven af Stiftsprovsten, havde hans Skilderi, vel truffet, opsat i sin Stue. Et ondt Menneske besøger samme gode Mand, og medens Nyegaard var ude af Stuen, viser den Uforskammenhed med Forsæt at opkaste en stor Klat Spytt paa Stiftsprovstens Skilderi, som var ophængt øverst paa Væggen. Den gode Nyegaard, som ikke mærkede det, før end Manden var bortgaaet, har gjort et artigt dansk Vers derpaa, hvilket skal endnu være til.

Den store Ildebrand rakte lige saa vel til ham som andre i Kjøbenhavn. Han viste ikke des mindre en særdeles Medlidenhed over de hjemsøgte. Dette kan være blandt andet et Bevis. Han fik Thor Andersen Nyegaard opspurgt og erfarede, at han var bragt i stor Fattigdom. Han lod ham uafvidende en skikkelig Klædning bestille hos en Skrædder, og da den var bleven færdig og bragt til Stiftsprovsten, indbød han Nyegaard til sig og bad ham være saa god at iføre sig Klædningen og betjene sig fremdeles af den, hvilken Godhed den anden med Taksigelse

---

<sup>1)</sup> Se nedenfor, Tillæg Nr. 4.

imodtog. Den gode Gud bøjede ogsaa andres, deriblandt en høj Herre, deres Medlidenhed til Stiftsprovsten. Hendes Kgl. Højhed Prindsesse Sophie Hedevig fortjener vel med al Rette snart det højeste Sted iblandt disse. Iblandt andre høje Naadesbevisninger, som denne udødelige Prindsesse lod se imod ham, var og dette: hun lod engang en god Forraad af The, Kaffebønner, Sukker etc. bære til Stiftsprovsten og lod en Tjener, som fulgte med, befale at tilsige Stiftsprovsten, at han skulde forlange, hvad han behøvede. Han imodtog Tilbudet med tilbørlig Tak, begjærede ikke noget, men bad Tjeneren sidde ned hos sig og fortalte ham følgende: En stor Herre havde den Medlidenhed over en Del fattige og vansmægtende Folk at lade dem samle paa et Sted, hvor han lod dem rigelig vederqvæge med god Drikke. De befandt sig vel derved og velsignede den, der havde saa vel læsket dem; men det gik dem, som det almindelig gaar saadanne Folk, der stedse trænge. De sagde: Gud give, at en vilde ligeledes forsørge os med Brød at æde, nu det er saa dyrt og snart ej at faa. Tjeneren bragte Stiftsprovstens underdanige Tak tilbage og berettede tillige, hvad han havde fortalt ham. Hvorpaa Prindsessen lod Stiftsprovsten rigelig forsyne med Levnedsmidler <sup>1)</sup>).

En Herre <sup>2)</sup>), som havde øverste Sæde i en Commission, for hvilken Stiftsprovsten blev indkaldt, imodtog ham med disse Ord: Tu es turbator populi; men fik i al Koldsindighed til Svar: Non ego, se tu et domus patris tui.

Aar 1715 fik han et Brev fra sin Broder [Tøger R.], Hr. Landsdommeren i Jylland, hvori ham blev meldt, at

---

<sup>1)</sup> I Ny kgl. Saml. 2086, 4to findes afskrevet et indtrængende Andragende, skrevet i Sept. 1729, af M. Reenberg i sit eget og de brandlidte Præsters og Kirkebetjentes Navn til Kongen om Hjælp i deres nødlidende Tilstand. Den største Del af vor Frue Menighed var nemlig adspredt.

<sup>2)</sup> Grev J. L. Holstein, se foran S. 783.

et fornemme Fruentimmer havde raisoneret ilde om en af hans Prædikener. Han svarede derpaa iblandt andet dette: Det undrer mig, at vi have ingen Kvindes Navn iblandt Typographos, siden det er alt augmenta, som forøge Prisen paa Bøger. Folks Fløjels Øren kan ikke lide, at en Præst gjør sig saa dristig at kratte i dem. Præster ere dog ikke slet Narre, fordi Verden har liden Respect for deres Orden, og ligesaa liden have vi igjen for Verden.

Aar [1725], da den gehejme Commission, hvori Reitzer, Møinichen og Deichmann sadde, [holdt Inquisition], blev Reenberg kaldet derop. Han har skrevet derom noget i et Recommendationsbrev til Direktørerne for de fattiges Væsen i Faveur for den Enke Anne Bergs i de tre Hjorter paa Vestergaden, som var hans Bigtebarn, og for hvis Skyld han blev kaldet for Commissionen. Hans Ord ere disse: »Jeg kom paa Slottet i en temmelig hed Gemak, hvor jeg saa' ingen uden tvende autoriserede [ø: Deichmann og Møinichen], og blev mig strax i Kongens Navn forelagt en Ed at underskrive. Derpaa jeg, foruden [ø: uden] at læse den forelagte Ed, exciperede, at var det jurementum assertorium, den kunde jeg umulig underskrive; men var det promissorium alene, den maatte jeg finde mig i efter Guds Lov. Derpaa blev mig forelagt en anden Charteque, af Indhold at gjøre mit bedste med at faa benævnte stakkels Kvinde til at bekjende sin Sandhed angaaende nogle Succassioner (?), hende og alle hendes Medvidere vedkommende. Men som jeg undskyldte mig, at jeg ej derudi kunde agere som en Bigtefader, blev Byfogden, hvor hun sad arresteret, mig tilføjet. Som derved ej blev sagt af hende noget af det, Commissionens Inquisition vilde, at hun skulde sige, blev hun henført i Slutteriet, hvor Torturen blev hende forestillet. Men jeg fik underhaanden Videnskab derom og strax maatte som hendes Bigtefader interponere mig med vovelige skriftlige Expressioner, saa det blev hindret. Derefter fik jeg Ordre faa Dage derefter at betjene hende med Sacramentet og fandt

hende derved i en forunderlig Devotion og Resignation under Guds Vilje. Derpaa blev hun reven hen i Spindehuset«. NB. Hun blev siden fri og kom, om jeg erindrer ret, i Hospitalet i Nykjøbing paa Falster<sup>1)</sup>. Reenberg vilde haft hende i Vartov. Men det lod sig ikke gjøre. Han slutter Recommendationsbrevet for hende med disse Ord: »Og havde hun Jus vocandi, blev jeg vistnok in casu vacantiae Præst i Vartov«.

Det var et artig Paafund, at han udgav det Stykke af Knipperdollings Historie, da de pietistiske Bevægelser vare<sup>2)</sup>. Han lod en Præst fra Møen, som just var i Kjøbenhavn, bringe den til Biskop Worm, som skrev Imprimatur derpaa og tænkte ventelig ikke paa Suiten. Da den Piece blev trykt og Gadedrengene raabte med den, fandt den mange Liebhabere, og manges Øjne blev derover opladte. Holberg sagde engang til mig, at det var ret et af Reenbergs Mesterstykker. NB. Grev Holstein forekastede ham det i Commissionen.

I det Programma, der er gjort over sal. Reenberg, staar mod Slutningen: adeo ut non repentina morte correptus fuerit, eller noget sligt. Det er anført af den Anledning: Reenberg sagde, da han var i Commissionen i Stormgaden, at han havde kjendt en Mand, som blev rykket bort i en Hast, hvorved han forstod Grev Holsteins Hr. Fader. Da Reenberg var død, sendte Grev Holstein Bud til Hr. [Christian] Reenberg og lod ham spørge, om Provsten var hastig død. Det var til Revange.

<sup>1)</sup> Se dog herom C. Bruun, Fr. Rostgaard, I, 372.

<sup>2)</sup> Altsaa det samme efter vor Mening lidet sømmelige Middel til at mistænkeliggjøre sine Modstandere, som M. Trugels Nielsen i Kristiania i sin Tid havde brugt i Striden med M. Niels Svendsen Chronich (se foran Side 516).

## Tillæg.

## 1.

Et Vers til Mag. Morten Reenberg, da hand 1725 havde straffet Studenterne paa Prædike-Stolen.

Du gamle Olding og Guds Kirkes Foster-Fader,  
Blandt Hyrderne man dig med Rette Priisen lader  
For Lærdom, Agtsomhed, Fliid, Troskab og Forstand,  
For Nidkierhed, og hvad Guds Tiener sømme kand.  
Var Morten Luther til endnu i disse Dage,  
Sin Trøst og Glæde vist hand vilde i dig tage,  
Og kierlig kalde dig med Suk. med Graad, med Bøn:  
Med-Tjener, Broder, og for Navnets skyld sin Søn.  
Dog som et Menniske dig hendes kand at feyle,  
Ey nogen Styrmand er saa færdig i at seyle,  
Hand jo urigtig Streeg kand tage i sin Boog;  
Man alle tiider ey befindes liige klog.  
Hvad er det for en Vind i Viin- og Caffee-Huuse,  
Som man kand høre af opblæste Læber bruse?  
Hvem tales her vel om i Byen hist og her?  
Studenterne det er, du taled har for nær.  
Hvordan? Er det vel ret paa saa public en Maade  
En Orden skiende ud, Affecter lade raade,  
Dem sammenføye med Soldat, Matros og Tyv  
Og anden Delinquent, som straffes paa sit Liv.  
Hver veed, at Daarlighed fast Ungdom altid følger,  
Man revser dem; naar det er sket, man Fauten dølger,  
Betænkende, hvo veed, om ikke til kand gaae,  
Den unge rasende kand blive sindet graae.  
Mon nogen Viingaards Mand gaar hen et Træ at fælde,  
Fordi det kraaged i Begyndelsen kand hælde;  
Hvi jages saa afsted med Levi Plante-Slegt?  
De og for Christi Hiord kand blive Varetegt.

---

<sup>1)</sup> De af Stykkerne, for hvilke ingen anden Kilde angives, ere meddelte efter Zwergius's Afskrift i Ny kgl. Saml. 2086, 4to.

Hvad er her giort, at mand i Harnisk mod dem figter?

Ja de har haft Dispute med en forvorten Vægter.

Har de ey værre giort, det Gud ske Lov er vel,

Skal det vel straffes som et farligt Criminel?

Er her ey Raad-Huus-Vagt? ey Corps de Gvarde, Kielder,  
Hvor ryggesløse Folk henbringes, naar det gielder?

Er her vedbørlig Mulct for hver en Vært ey satt,

Der vil tillade i sit Huus Ustyr om Nat?

At jeg ey tale skal: hvi sættes saa til side

Den Øvrighed, man først derom bør lade vide,

Der hader ald Uskik, og hvorom klaget (!) kom

For dennem, saa jo leed Straf, Refselse og Dom?

Jeg deres Misforstand i ingen Forsvar tager,

Saa vel som fleere mig særdeles den mishager;

Vel sandt, du taled her kun om en Del især;

Vicinium malum dog i Hiertet andre skiær.

Ret som enhver Soldat ey gaar i Folkets Lommer,

Suspect de alle dog paaagtes, hvor de kommer.

En Baadsmand, naar hand kuns har Haanden ved sit Liv,

Hand frygtes for, skiønt hver ved Beltet ey har Kniv.

Saa kand og alle vi maaskee og ilde høre

For en enormitet, en Deel af os kand røre.

Det er jo Synd; derfor jeg beder i Respect:

Vær mildere mod den forhaante Levi-Slægt.

## 2.

Hellig-Geistes Meenigheds Afskeed med sin forrige Siæle-  
Sørger, Hans Velædle Velærværdighed Mag. Morten Reenberg,  
nu Stifts-Provst, Provst over Sokkelunds-Herred og Sogne-  
Præst til Vor Frue Kirke i Kiøbenhavn.

Du Himmel-rare Mynt med Aandens eget Stempel,

Du konstig Bygnings-Mand paa Herrens eget Tempel,

Du bygte ey med Straa, med Høe, med Leer og Steen,

Men med Sapphir og Guld, med Ceder, Elphenbeen.

Du rette Levi-Barn af Aarons Æt og Stamme,

Du reene Himmel-Bruds omhyggelige Amme,

Vi dine Efter-Børn omfavne dine Bryst

Med Graad, og slipper dig, vor Roe og Siæle-Lyst.

Du kiække Løve-Søn, behiertet Zions Kiempe,  
Paa din befaled Post du lod dig ikke dempe  
Af Fiendens Mod og Stød, men stod som Herrens Mand  
Fri-posted paa din Post paa det betroede Land.  
Retsindet Siæle-Mand, du anden Melchisedek,  
Har din udmatted Fod i dette møysom Mesech  
Ey flakket nok omkring? skal den end flyttes meer?  
Hvad taler jeg? Hvad Gud og Kongen vil, det skeer.  
Dog uden Regn dit Bierg ey slipper søde Drue,  
Vi fik jo udi Dag, din Afskeeds Dag, at skue,  
En Skyll-Taare-Regn for Berget nederfaldt,  
Saa ald den gode Sæd nær havde bleven qvalt.  
Der brast Befestningen med 1000 Regne-Strømme,  
Som over Berget stod, og Kilderne lod svømme  
Sin Taare-Aare ud, som under Berget flød,  
Da Moses med sin Kiep paa Berge-Kampen brød.  
Der brast de Aarer da, som moxen var udtømte,  
Der saaes de Kilder da, i mange Vande strømte,  
Som neppe havde før faaet Nøglen til det Spring,  
Men de i Haabe-Tal flød Regn om Bergets Ring.  
Det var for dig, min Siæl, min Kiereste, min Due,  
Da du os bad Farvel! Vi kunde ikke skue  
Dit overdugget Siun foruden Graad i Nød,  
Da du til Afskeed os din Haand med Mund frembød.  
Just misted vi vor Krands, vor Prydelse, vor Krone,  
Vor Diamande-Blus i vores Tempel-Throne,  
Vor Smykke, Ære, Ziir, vor Roos og Herlighed,  
Vor Glæde og Behag, vor Fryd og Kierlighed.  
Far vell! Gamaliel, Far vell! aarvaagen Hyrde,  
Hav Tak for ald din Sved, din Møye og din Byrde,  
Dit Arbeid og din Fliid, dit Suk, din Graad og Bøn,  
Som du har haft for os i Paasyn og i Løn.  
Far vel Guds dyre Siæl! Vor Leedere og Lærer,  
Vi til din Fare-Dag og til din Død dig ærer.  
Far vel, hav tusend tak for hver et Aar og Dag,  
Du var hos os, og vi hos dig i Velbehag!

Du Himmel-Avlings-Mand, tryk Siele-Himmel-Leeder!

Din Herre du har tient saa trolig, hand bereeder

Din Gylden Lampe til en Æres-Prydelse,

Naar vi engang med dig hans Ansigt faaer at see.

Kiøbenhavn d. 4 Febr.

Af alle for Een

1720.

og

Een for Alle.

### 3.

Doctor Morten Reenberg over Pontoppidans Catechismus<sup>1)</sup>.

#### Censura.

At ville uden Fornødenhed componere een Catechismum (om Materien er her ingen Spørgsmaal) og den obtrudere publico som en Symbolisk Bog, overgaar mensuram virium saavel af den, der har sammensmurt den, saavel som af den, der har censureret. Den lader dog disse unge selfindbildte Skriftkloge blive i Staden inden deres egne Grændser, indtil Skiæget voxer, indtil de blive til gamle graahærdede Lærere, der heller understaae sig at skrive et Systema Theologicum end een Catechismum. Hvad her ligger under, er læt at eftertænke, at Autor falskelig formeener med Spener og Pietisterne, som af hans eget Skrift beviises, at vores Kirke behøver Reformationen.

#### Breviter.

Disse unge skrift-selv-viise ere imod en deel af Universitetets Studentere samt Præster, saavel inden som uden Kiøbenhavn, at regne, som der staar hos Propheten, efter vores danske Version: Du løb om Kap med Fodgiengere, og de trættede dig, hvorledes kunde du holde det ud med Hæstene. — Nolite ultra nidum extendere pennas.

Jon Mortensens Afskrift i Kgl. Bibl., Langebeks Excerpter 252. b.

---

<sup>1)</sup> Om denne Overskrift er rigtig, kan synes tvivlsomt. For det første var Reenberg ikke »Doktor«, men kun Magister, og for det andet udkom Pontoppidans »Forklaring« først Aaret efter M. Reenbergs Død. Imidlertid ligner Stykket Reenberg godt nok.

## 4.

## Epitaphium over Salig Mag. Morten Reenberg.

Læser!

Forstaaer du, hvad du læser,  
 Skønner du, saa skrækkes!  
 Guds sande Kirke sørger  
 Over en forsøgt Siælesørger,  
 Mag. Morten Reenberg.

Ingen Sorrig trykte Ham uden Kirkens,  
 Den bar Hand altid i sine Tanker,  
 Den glemte Hand aldrig i sine Bønner,  
 Den opbygte Hand allevegne ved Lærdom og Levnet.

Ingen Under!

Hans Hierte, fletted i Tiørne,  
 Smeltedes daglig i Suk, Taare og Bønner,

Thi

Hans Øyne saae

Guds Haand udstrakt over fiire Guds  
 Meenigheder:

I Brabant blev først ved Pest, siden ved Sværd tvende  
 Regimenter,

Paa Møen ved smitsom Sygdom de tvende Byens Dele,  
 I Kiøbenhavn tvende Meenigheder, Hellig Gæstes og  
 Vor Frue,

Den een ved Pest, den anden ved Ild bortstrøede;

Den sidste den skarpeste:

Kirken ligger i sin Forstyrrelse:

Byrder og Sorrig nok for 45 Aar!

Søgte Fornøielse i 42 Aar i Ægteskab med den velædle Frue

Marie Margrete Bagger.

Foer af fremmed fra Alter, Huus og Verden

den 28 Februar 1736,

Udslæbt af Sorrig, Arbeide og Bønner

i 75 Aar 8 Maaneder 7 Dage.

Læser!

Ønsk dig ey den Byrde,

Undre over den Styrke!

posuit nepos

C. Reenberg.

5.

Sørgeligst Æreminde over den Velædle og Velærværdige Guds Mand, Mag. Morten Reenberg, Stifts-Provst og Sogne-Præst til Vor Frue Menighed i den Kongel. Residentz-Stad Kiøbenhavn, som efter at hand levede her i Verden i 75 Aar 8 Maaneder og 7 Dage, den 23de Febr. 1736 ved en selv-ønskelig sød og sagte Død overleverede sin Troende Sjæl til Himmelen, og den 22 <sup>1)</sup> Martii næst efter de Jordiske Levninger ved et Høyt-fornemme Følgeskab til Jorden, udi Vor Frue Kirke. Til hvilken høyst-sørgeligste Liig- Begiængelse disse faae eenfoldige og velmeente Tanker i Pennen ere forfattede af Sørge-Huusets ærbødigste Tienere M. Seehus <sup>2)</sup>).

Trofaste Christi Mand! Hvad skal Guds Kirke sige?

Den Skilsmis kaldes kand en Skilsmis uden Lige,

Saa let den Skilsmis dig fra os adskillet har,

Saa tung, saa sørgelig den for Guds Kirke var.

Saa høyt din Sool gik op, da Livets Lys sig endte,

Saa dybt vor Sool gik ned for Norden, som dig kiendte,

Saa glad og veltilfreds du gik fra Verden hen,

Saa svag og hierte-klemmt staar Bruden her igjen.

Saa bliid din Afskeed var, saa ubliid Bliide-Maaned,

Der en saa stor en Mand for Kirken ikke skaaned,

Der en saa kiær en Mand ey undte mere Tiid,

Du var den Salig Mand, men ey os andre bliid.

Vi savne udi dig den, vi ugieerne misted,

En Mand, som var forsøgt og meget havde fristed,

En ret behiorted Mand i allehaande Nød,

Som og var uforsagt i baade Liv og Død,

<sup>1)</sup> I et andet Sørgedigt er den 2den Marts angivet som Begravelsesdagen, hvilket synes rigtigere.

<sup>2)</sup> Om denne se Worms Lexicon II, 365.

En Mand, en trofast Mand i baade Liv og Lære,  
En Mand, som udi alt var, som han burde være,  
    En Mand, som fandtes varm, ey lunken eller kold,  
    En Mand, som varlig stred og vogted Zions Vold.  
Velsigned Herrens Mand! Du altid var fornøyet,  
Hvor mangt og meget du af Verden end har døyet,  
    Hvor mange Sorrigs Aar du end oplevet har,  
    Hvor mange Byrder du end udi Verden bar.  
Dit første Kald dig bød til Brabandt ud at fare,  
Du som en Feldt-Provst der dit Embed og tog vare,  
    Saa redebon du gik udi din Herres Sag,  
    Skiondt Marken Kirken var, og Himmelen dens Tag.  
Men see! den store Gud ved Pestens fæle Plage  
De fleeste af din Hiord toeg pludselig afdage,  
    Og hvad som grum en Død dig end tilovers lod,  
    Ved Sverdet blev nedlagt i sit og fleeres Blod.  
Saa jammerlige Syn sig strax for dig opdager,  
Her saae du Pest og Krig, to haarde Lande-Plager,  
    Det var et merksomt Tegn, herunder skiulet laae,  
    Du siden Pest og Krig og øde Kirker saae.  
I Steege blev du Præst, paa Møen Provst tillige,  
Da Verden siuntet nu at være kied af Krige;  
    Men see! hvad hendet sig, en smitsom Syge kom  
    Og just den fiende Part af Byen kasted om.  
Saa vel forsøgt en Mand de lode sig befalde  
Til Hellig Geistes Sogn som Sogne-Præst at kalde.  
    Den Meenighed blev og ved Mandens komme glad,  
    Her var et dejligt Sogn udi en herlig Stad.  
Men ach! det blodig Sværd af Balgen ud blev draget,  
Udaf en smitsom Luft vor Himmel blev betaget,  
    Og Døden sneeg sig ind med Luften i hver Vraa,  
    Som Staden skulde slet ved Døden undergaae.  
I saadan farlig Tiid du holdt dig ikke inde,  
Hvor Døden fandt sig ind, der var du og at finde,  
    Og hvor den nærmest Slægt sin Ven med Ryggen saae,  
    Der var du i dit Kald og passed flittig paa,  
Ret som en Balsam-Urt, der gierne vilde liide  
Et Saar, hvor dybt det var, i Tiide og Utiide,

Naar andre hiulpne blev udaf den Balsom-Saft,  
 Og krafteløse Folk fik Kræfter af dens Kraft.  
 Da denne Herrens Straf ophørte os at plage,  
 Da Duens Olie-Blad ved Freden kom tilbage,  
 Da Pesten holdte op, og Freden blev os sendt,  
 Da siuntas allslags Nød at være saasom endt.  
 Den Guds udvalde Mand ved Freden og blev flyttet,  
 Og med Vor Frue-Sogn nu dette Kald ombytted,  
 Som Provst og Sogne-Præst hand maatte der hengaae,  
 For Stiftets Provster han som Provst nu skulde staae.  
 Her var et møysomt Slæb for Manden, som var svækket,  
 For Manden, som har svart paa Herrens Byrde trækket,  
 Dog var han udi alt, som en retsindig Mand,  
 Fornøyet udi Gud, fornøyet i sin Stand,  
 Ret som et Palme-Træ, der voxer og tiltager,  
 Jo større Lod og Vægt af Byrder, som det drager.  
 Man ingen Sviig hos ham i Herrens Gierning fandt,  
 Han bar og voxet dog, indtil hans Glas udrandt.  
 Hand bar, ja trolig bar Guds sande Kirkes Byrde,  
 Han bar som en forsøgt, retskaffen Jesu Hyrde,  
 Ja hand Guds Kirke bar som en ret Zions Søn,  
 Hand bar den i sit Bryst, hand bar den i sin Bøn.  
 Men en fuldmødnet Straf, en Straf udaf det høye,  
 En Ild, som sluktes ey af mangt et vandigt Øye,  
 Den Ild vor skiønne Stad saa heftig overkom,  
 Den Ild den bedste Part af Staden fældet om.  
 Guds Huuse blev ey spart, det Huus og Herrens Bolig,  
 Hvor denne Jesu Mand selv havde lært saa trolig,  
 Og med en bønlig Røst om Redning raabt og sagt,  
 Blev og i all sin Pragt ned under Asken lagt.  
 Hans eget Huus og Hiem var derved lidet agtet,  
 Naar Kirkens Tilstand blev i saadan Tiid betragtet,  
 Hand saa sin kiære Hiord adspredet ved den Ild,  
 Hand var saa vel som den nu bleven Huuse-vild.  
 Hvor høyt, hvor tungt og svart har det din Siæl ey krænket,  
 Endskiønt dit Hierte var saa tæt til Himlen lænket;  
 Thi du i Herrens Trøst var altid naaderig,  
 Og vidste, Verden var sig selv i alting liig.

Du vidste Verden var en ubeständig Klode  
 Og i et Cirkel-Slag sig som en Slange snoede.  
 Du vidste, Verden var en ubeständig Iis,  
 Og at Bestandighed kun var i Paradiis.  
 Du viiste os den Vey, hvorpaa du selv har vandret,  
 Den Vey, som aldrig blir og blive maa forandret,  
 Den Vey, hvorpaa du gik, da du gik fra os ud,  
 Den Himmel-baned Vey, hvor du gik ind til Gud.  
 Velplaget Herrens Mand! nu har din Plage Ende,  
 Nu skal ey Plagers Nød dig meer i Hælen rende,  
 Thi da dit Time-Glas for Verdens Nød udrandt,  
 Du dig fornøyet i din Frelzers Arme fandt.  
 Men vi, ach væ os nu! Vor Stytte er nedfalden,  
 Og vor Elias er til Himmelen opkalden;  
 Ved mindste Vink hand foer fra os og Verden ud,  
 Hand høylig elskte os, men allermeest sin Gud.  
 Guds Kirke derfor maae et Sørge-Floer nu drage  
 Og med sit Øyne-Vand din Skilsmis høyt beklage,  
 Du elskte den saa høyt, den elskte dig igjen,  
 Den Kierlighed hos Gud vil samle Ven med Ven <sup>1)</sup>.

## 6.

Pietist og Hørkræmmersvend Christian Sandorpha Tanker  
 og brugte Expressioner om Religionen, saaledes som sligt  
 imod hannem af en af Præsterne udi Kjøbenhavn for den  
 kgl. Kommission er bleven angivet, og som han det selv for  
 samme Kommission haver tilstaaet, undtagen tvende Poster,  
 hvoraf den 18de er den ene. Udi Aaret 1733.

1. Negter Mr. Christian Sandorph ikke, at han jo paa  
 en Tid lang idelig haver søgt Forsamlingerne, men han roser  
 sig endog af, at han endnu frequenterer dem, og vil frem-

---

<sup>1)</sup> Resten af Digtet, som er mattere, udelades her. — Foruden nær-  
 værende Sørgedigt findes i Ny kgl. Saml. 2086, 4to, Afskrifter af  
 tvende andre over Morten Reenberg, det ene af C. Krog, det  
 andet af Thor Nyegaard, samt desuden et over Reenbergs Enke,  
 Fru Margrete Bagger, († 93 Aar gl. den 2den Maj 1739), forfattet  
 af den afdødes Datterdatters Søn, Morten Reenberg.

deles der med continuere, eftersom han holder for, at det ham ikke af nogen med Rette kan forbydes, af Aarsag, at de ere langt mere (efter hans Fantasi) opbyggelige til Christendom end vore Kirker, hvilke han meget spotteligen foragter, og siger, at om han havde Penge, vilde han langt heller anvende dem paa at lade Kirkerne nedrive end opbygge.

2. Her var snart ikke en Christen i Kjøbenhavn, førend Hr. Evald kom.

3. Vore lutherske Præster kalder han i Almindelighed Baals Præster, ortodoxe Oxer, (hvilket Eccho han ofte forlyster sig udi), dumme Fæ, Bugtjenere og andet mere, ja formener, at den ringeste Pietist er mægtig at stoppe Munden paa den lærdeste af vore Præster.

4. Mag. Morten Reenberg nævner han som den, der fører sig selv og Tilhørerne til Helvede med sin Lærdom, og vilde gjerne ønske sig den Lejlighed at sige ham det under Øjnene.

5. Guds Ord er som en Voxnæse, hvilken man kan dreje, som man vil, en død og kraftesløs Bogstav; og forstaar han da ved Guds Ord Bibelen, hvilken han dog ikke proprie og egentlig vil tillægge denne Tittel, thi han siger, at der er ikke mere end eet Slags Guds Ord, og det er det selvstændige Ord, Christus. der er det levende Guds Ord. Men Bibelens Ord, siger han, som før er meldt, er en død og kraftesløs Bogstav, thi Bogstaven ihjelslaar, men Aanden gjør levende.

6. En uigjenfødt kan ikke tale Guds Ord, og om han end fremfører Bibelens Sprog, saa er det dog ikke Guds Ord.

7. Den Christus, som døde paa Korset, kjender han ikke, efterdi han kunde dø, og altsaa kan hans dødelige Legeme ej være nogen Spise for en udødelig Sjæl. Og herudi mener han, at have Pauli Sind, hvis Ord han saaledes fremfører: jeg kjender ikke Christum efter Kjødet.

8. Christus viser os ingensteds hen til de skrevne Bogstaver; hvis derfor Paulus eller nogen anden skulde vise nogen hen til de skrevne Ord, da er saadan en Anvisning at forskyde.

9. Før end han enten vil gaa til Skriftestolen eller Alterens Sacramente, efter den Tilstand de nu ere udi, da vilde han før bryde sine Ben.

10. Den, som i Hr. Holst's <sup>1)</sup> Sted, er kommen til at sidde i Skriftestolen, er en Tetzal og Afladskræmmer.

11. Christi Legeme og Blod kan man nyde i hver en Mundfuld Mad, man putter i sin Mund; hvorfor har man da nødig at gaa til Guds Bord?

12. Jacob Böhmes Skrifter ere lige saa højt at agte som Bibelen, dog med den Forskjel, at Böhme har haft Guds Aand i en højere Grad.

13. Naar Lutheranerne søger Christum i Bibelen, søger de ham i sig selv.

14. Bibelens Læsning kan være god nok, indtil man faar den Helligaand, da vi ikke længere har Læsning og Bibelen behov; thi den Helligaand, som er da i en Christen, randsager alle Ting, og det umiddelbarligen. Herpaa applicerer han det dictum 2. Petr. 1: Vi have et saare fast profetisk Ord, hvilket I gjøre vel, at I give Agt derpaa, indtil NB Morgenstjernen oprinder i eders Hjærter.

15. Han har forevist et originalt Brev, skrevet til ham fra en Person ved Navn Langhorn, hvorudi Mr. Langhorn refererede, med hvor stor Fremgang han lærte, idet han omvendte mange, ja han havde paa en Nat omvendt det hele vagthavende Mandskab i Corps-de-garden, bestaaende præter propter af 16 Mand, ligeledes Kommandantens Datter. Samme Brev handlede noget om Præsterne paa Bornholm og om andet mere, som jeg ej kan erindre. Han har vist mig, tillige med andre flere, et Brev fra Monsr. Lintrup <sup>2)</sup>, som udi dette Brev kaldes Grev Zinzendorph. Ligeledes har han ladet mig og andre se Breve fra andre Steder, som hans Broder haver hidskikket, saasom fra en Skoflikker i

---

<sup>1)</sup> Ped. Nik. Holst, 1ste Capellan ved Trinitatis Kirke, og ivrig Pietist blev fritagen for at sidde i Skriftestolen, som det blev overdraget 2den Kapellan ved Kirken at betjene. Holst drev det senere saa vidt, at han blev afsat.

<sup>2)</sup> Se Kirkehist. Saml. 3. R. I, 377.

Flensborg, og en anden, hvis Navn jeg ikke mindes. Han haver og ved mundtlig Bud corresponderet med en Broder i Königsberg, Capitain Lorentzen (om jeg ellers husker Navnet ret), som udi Drømme har givet ham Trøst, da han efter eget Sigende fandt sin Samvittighed noget besværet, fordi han havde afskaaret sit Haar og taget Paryk. Trøsten, han fik, var denne: naar du først er en Christen, da maa du frit klæde dig med Fløjel og Gyldenstykke.

16. Lutheranerne har søgt at faa Pietisterne fordrevne, men nu maa de være glade, om Pietisterne vil lade dem blive; thi siger han: Baals Lærdom er nu allerede saaledes kommen for Lyset, at dens Skam ikke kan skjules.

17. Kommissionen søger de lutherske Præster at faa dæmpet, at deres Skam kan dølges, det meste muligt er.

18. Faar Pietisterne ej under nuværende allernaadigste Konges Regjering Fremgang, saa vil de vistnok faa den, naar Kronprinsen engang kommer til Regjeringen, foregivende, at de, som ere om ham, saasom hans Hovmester og Informator, ere Pietister.

19. Ed at gjøre, siger han, at Øvrighedeu ikke kan tvinge ham til, i hvad som helst Tilfælde det end begjæres.

20. Det Indhold af Loven, som Pharisæeren fremfører med disse Ord: Du skal elske Herren din Gud af ganske Hjerte og af din ganske Sjæl og af al din Styrke og af dit ganske Sind, og din Næste, som dig selv; — det statuerer han, at et Menneske kan holde.

NB de Ord Nr. 18 veed jeg ikke tilfulde, om Monsr.

Sandorph sagde som sine egne eller som en an-

dens Ord; men at han har sagt dem, det er vist.

Afskrift i Gl. kgl. Saml. 1496, 4.

## 7.

Fastelavns-Ris, eller en kort Betænkning over 11 Religions-Poster<sup>1)</sup>, udgivne af Hørlærde og Tjærærværdige Kræmmer-

<sup>1)</sup> I flere Afskrift findes kun de 11 af ovenstaaende 20 Poster. Forfatteren af nærværende Satire har altsaa kun kjendt de 11, og derhos synes han at have staaet i den Formening, at Chr. Sandorph selv har udgivet dem (skriftlig), hvad neppe har været Tilfældet.

og Krambod-Præst Christian Sandorph, velmeritered Hr. Nul  
i Nr. 3 under Børsen, samt Fiske-Patron og Humble-Serviteur  
sammesteds.

Mon très cher Humble-Serviteur!  
Hvad Djævel har dig drevet,  
At du til egen Dishonneur  
Saa skammelig har skrevet?  
Jeg tror, at du est legemlig  
Besat med bare Fanden,  
Han er vist den, der driver dig  
Og ikke nogen anden.  
Du griber Herrens Præster an,  
Guds egen Søn du spotter,  
Og dig til Kirke-Rov og Ran  
Med Djævlen sammenrotter.  
Du dømmer og fordømmer slet,  
Saasom dig selv behager,  
Og uden Fynd og Skjel og Ret  
Guds egen Lærdom vrager.  
Men har du Skurv, saa har jeg Lud,  
Hvori jeg dig skal tvætte,  
Saa at din skrumpen Qvæker-Hud  
Det aldrig skal forgjætte.  
Magister Reenberg, skriver du,  
Med sig til Djævlen fører  
Den, som har hørt og som endnu,  
Hans Ord og Præd'ken hører.  
Men meen' du Reenberg lader sig  
Af disse Ord anfægte?  
O nej, han dømmes ej af dig  
Og slige Tølper-Knegte.  
En modig Hest ej skjøtter om,  
At Kjøter-Hunde bjeffer;  
Han gaar sin Gang og lader som,  
Det ej hans Øre træffer.  
Den kjække Reenbergs Sind og Hu  
La'r sig ej heller lumpe,

For slig en Kjætter-Knegt som du  
Tør bjeffe bag hans Rumpe.  
Sky-Haarene han alt har mist  
For mange, mange Tider,  
Han veed og, at en Pietist  
Meer bjeffer, end han bider.  
De andre Præster saasom han  
Beleer kun dine Domme,  
Og veed, at de ej nogen Mand  
Kan skade eller fromme.  
Men jeg gaar vid're frem at se,  
Hvad Ære-Navn du giver  
Guds Ord og Sacramenterne,  
Naar du dem saa beskriver:  
Der i Guds Ord tit ingen Kraft  
Og Kjærne er at vente,  
Man faar kun Brød og Drue-Saft  
I Nadv'rens Sacramente.  
Tvi dig, din sacramentske Skjelm,  
Som slige Ord tør sige  
Og ret med Satans Skjold og Hjelm  
Guds Sandhed selv bekrige.  
Du maa vel tro, at Herren dig  
Og andre slige Trolde,  
Som ta'r hans Navn forfængelig,  
Ej skal uskyldig holde.  
Hvis du dog ej var Luthersk fød,  
Da var det noget andet;  
Men nu du midt i Kirkens Skjød  
Har gjort dig saa forbandet,  
Da er jeg vist forsikret om,  
Gud skal din Ondskab hevne  
Og snarlig for sin strenge Dom  
Din arme Sjæl indstevne,  
Helst da du saa paa Djævle-Vis  
Hans egen Søn foragter,  
At alt mit Blod det bli'r til Is,  
Naar jeg din Spot betragter.

Thi Christum, siger du, du vil  
For gyldig ej antage,  
Som kunde sætte Livet til  
Og Døden for dig smage.  
Retfærdige og strenge Gud,  
Hvorlænge vil du vente,  
Før du vil slig en Djævel ud  
Fra Verdens Rige hente!  
Se! hvor han spotter med dit Ord  
Og den, som Ordet lærer.  
Se! hvor han røver Herrens Bord,  
Hvorved vor Sjel sig nærer,  
Se! hvor han Christi Pagtes Blod  
Ret under Fødder træder,  
Se! hvor han uden Frygt og Bod  
Sig i sin Ondskab glæder.  
Retfærdige og strenge Gud!  
Skal det da længer lente,  
Før du vil slig en Djævel ud  
Af Naadens Rige hente?  
Lad Himlen sprude Svovl og Ild  
Og slig en Hund fortære,  
Som saa forhærdet farer vild,  
Dit Navn til stor Vanære.  
Lad Torden bryde Himlen op  
Og fare ned og knuse  
Hvert Ben i hans forflugte Krop,  
Som saa mod dig tør bruse!  
Lad revne Jordens fæle Vom,  
At han derned kan fare,  
Til han omsider for din Dom  
Skal for sin Gjerning svare!  
Men er der endnu Haab om hans  
Omvendelse tilbage,  
Da lad hans Hjærte, Sind og Sands  
Din Naades Sandhed smage,  
At han derved fra Satans Magt  
Til dig sig kan omvende,

Og saa undgaa det, som er sagt,  
Og faa en salig Ende!  
Se! her dit slemme Qvækerskarn,  
Hvor godt jeg dig det mener,  
Endskjønt du est et Djævels Barn  
Og intet godt fortjener.  
Men jeg maa nu mig vid're til  
De andre Ting begive,  
Skjønt jeg er træt og derfor vil  
Kun lidet derom skrive.  
Jeg vil ej din Samvittighed  
Og den Kaptejn anføre  
Som udi Drømme dig Basked  
Gav, det vil jeg ej røre.  
Paruqven og dit eget Hoor  
Vil jeg ej heller melde,  
Og ej hvor heftig du attraar  
Guds Huse at nedfælde.  
Kun dette vil jeg spørge dig,  
Om du dig ej har frygtet,  
Da du saa skjelms og skammelig  
Vor Kronprins har berygtet?  
Du siger, at han la'er sig i  
Det Kjætteri oplære,  
Og de gaa ikke Ram forbi,  
Som hos og om ham ere.  
Men est du da ej bange for.  
Du skal din Tunge miste.  
For det og meer, som du har sagt.  
Udi din Qvækerliste?  
Dog om saa sker, tør du endda  
Ej lade Modet falde  
Og dig ej lade kyse fra  
Din Ondskabs bitre Galde.  
Din Tunge faar du nok betalt  
Om du mit Raad vil lyde,  
Og lade Folket overalt  
Til Auction indbyde;

Der maa du tro, at Tungen vil  
 I gode Penge løbe;  
 Thi mange skal den gjerne til  
 En Arts-Visk ville købe. —  
 Her skulde skrives meer, men nej,  
 Jeg har ej mere Stunder,  
 Bliv derfor ikke vred, at ej  
 Mit Navn er skrevet under.

Efter tvende gl. Afskrifter i Udgiverens Besiddelse.

## 8.

Skoleholder udi Søllerød Simon Michelsen Steenholtz Missive til Provsten Mag. Morten Reenberg, af 24 Octobr. 1734.

Højærværdige og Højlærde Hr. Provst!

Eders Højærværdighed, ville ikke ugunstig anse, at jeg, som den ringeste af Lærestanden udi Eders Provsti, understaar mig at skrive Eders Højærværdighed noget lidet til angaaende Eders Visitation her i Søllerøds Kirke Søndagen efter Trinitatis indeværende Aar. Aarsagen, som dertil bevæger mig, er denne, nemlig at eftersom jeg af mit høje Herskab, Hendes Kgl. Højhed Prinsesse Sophia Hedevig, allernaadigst er antaget og betroet til at lære en Del af de samme Børn og Ungdom, som Eders Højærværdighed bemeldte Tid havde at overhøre og katekisere med, saa kan og tør jeg ikke andet, saa fremt jeg i det Fald skal beholde en god og rolig Samvittighed, end foredrage Eder nogle af de Lærdomme og Spørgsmaal til Eftertanke, som samme Gang af Eder bleve fremførte, eftersom nogle af de samme, saa vidt jeg kan se og forstaa af Guds Ord og vor Catechismus, var imod Guds Sind og Mening i hans aabenbarede Ord, og jeg derfor umulig i saa vidt kan være enstemmig med Eders Højærværdighed i Lærdommen. Derfor kan og bør jeg heller ikke tie stille dermed, eftersom min Lærdom og Undervisning til bemeldte Børn og Ungdom paa saadan Maade bliver unyttig og spildt, og de arme forblindede og vankundige iblandt dem blive mere bestrikkede i deres syndige Sikkerhed til deres Sjæles Fordærvelse og Ulykke, og

det af denne Aarsag, at de troer langt mere Eders Højærværdighed, som deres højlærde Hr. Provst, end de troer mig, deres foresatte ringe Skoleholder, i hvor tydelig jeg endog ved Guds Naade stræber at aabenbare dem deres egen Vildfarelse baade i deres Tro og Levned, efter Guds Ord og vor Catechismi Indhold.

Det er da Aarsagen, som udfordrer og bevæger mig, efter Guds Ords Indhold og min Samvittigheds Drift, at skrive Eders Højærværdighed til. Jeg beder ydmygst, at dette maa igjennemlæses og overvejes, saavelsom det efterfølgende, i al Stilhed, med Alvorlighed og Taalmodighed, og Sagen nøje eftertænkes til Forbedring.

Først da, hvad Eders Oration i Chorsdøren før Overhørelsen er angaaende, da er det Eder selv og den ganske Forsamling endnu vitterligt, at i samme Oration blev talt en Del ilde paa dem, som med Flid og Omhyggelighed stræber efter ved Guds Naade at blive sande Christne, hvilke I beskyldte for at føre en ny Lærdom, og at de ville have en ny Tro, og ikke nøjes med den Tro, som er overantvordet dem af andre, og at de spaa om Dagen, hvad de drømme om Natten. Og alt det mente I at bevise med Judæ Epistel, hvilken I sagde passede sig saa vel paa vore Tider, at dersom den nu først var skreven, skulde ingen kunne sige andet, end at den var alene skreven for at bespotte disse ny Lærere, som I kaldte dem; og derfor bad og formanede I den ganske Forsamling, at om de vilde eller kunde læse noget i Biblen, de da vilde læse denne Epistel, der skulde de vel se, hvor forføriske disse ny Lærere var. Ved samme Lejlighed bad og formanede I dem ogsaa alvorlig, at de skulde stride for Troen, som var overantvordet dem, og som de engang havde annammet, hvorpaa og deres salige Forfædre, som I kaldte dem, vare hensovede. Men I talte ikke et Ord om, at de skulde prøve sig selv, om de og staa i Troen, efter Pauli alvorlige Formaning 2 Cor. 13 v. 5. Men Apostelen Judas skriver til saadanne, som af Guds Aand ere kaldede og i Gud Fader helliggjorte, og i samme Kald og Hellighed bevarede i Jesu Christo, v. 1, og saadanne er det da og, han formanede at

stride for den Tro, som saaledes engang var overantvordet NB de hellige v. 3; og derfor advarer han dem om nogle, som NB forhen havde indsneget sig, som ere ugudelige og forvende Guds Naade til Uterlighed v. 4, hvilke han og kalder Bespottere v. 10 et 18, vandløse Skyer, raadne og ufrugtbare Træer, to Gange døde og oprykkede med Rod v. 12, Havets vilde Bølger, som udskummer NB deres eget Skarn, vildfarende Stjerner, til hvilke Mørkheds Dom er bevaret til evig Tid, v. 13; saadanne, som knurre og klage, som vandre efter deres Begjering, og deres Mund taler opblæste Ting v. 16, som ere ugjenfødte, som have ikke Aand v. 19, hvilke han og raabte Ve over v. 11. Disse samme med saadanne Egenskaber er det og, han i det 8de V. tillægger disse Drømme, som I talede om, men ikke paa den Maade, som I vilde have det forstaaet om dem, som I kalder ny Lærere, nemlig at de spaa om Dagen, hvad de have drømt om Natten; men han siger: „Naar de drømme, besmitte de Kjødets“, hvilket og vel kan forstaas om en naturlig Besmittelse, som han og taler noget om i næst foregaaende 7. Vers. Men saavidt disse Drømme kan og skal forstaas aandeligvis, og efter Eders egen Forklaring henhøre til Spaadomme og Lærdomme, da gives en meget tydelig Forklaring paa, hvad det er for Lærere, som Gud i sit Ord kalder Drømmere, og hvad for Lærdom de fører, som af Gud kaldes Drømmere, i Jerem. 23 moxen igjennem det ganske Kapitel, i lige Maade Jerem. 8 v. 11, 12 et NB 14 v. 13, 14, 15; Ezech. 12 v. 26, 28 og Ezechiel ganske 13. Kapitel. Naar disse anførte Sprog efterses, da mærkes tydelig og klarlig, at Gud ved Profeterne paa bemeldte Steder kalder saadanne Lærere Drømmere, galne Løgnere og Bedragere etc., som bestyrker Folk i deres syndige Sikkerhed, ved at prædike dem Naade, Fred og Salighed for, i saadan Tilstand, som Gud aldrig har lovet Naade, Fred eller Salighed udi, og dermed forhindrer den sande Hjærtens Omvendelse, som Gud dog saa alvorlig fordrer paa samme Steder, saa vel som i den ganske hellige Skrift, baade i det gamle og ny Testamente, og uden hvilken ingen Naade, Fred eller

Salighed er at bekomme for noget Menneske, som ved et syndigt Levned er afvendt fra Gud; og saadan forførerisk Lærdom kaldes paa bemeldte Steder Drømme, Falskhed, Løgn, Bedrageri etc., hvilket Eders Højærværdighed ville behage selv at efterlæse og tillige at overveje den Straf, som Gud paa bemeldte Steder truer slige Lærere med, og I da derom ville gjøre Slutning, hvad for Drømme Apostelen Judas taler om, naar hans Ord efter Eders egen Forklaring skal forstaas om Lærere, enten han da mener dem, som I kalder ny Lærere, hvis Lærdoms Indhold er, hvorledes Menneskene, som i et syndigt Levned ere afvendte fra Gud, skal formedelst en sand Hjærtens Omvendelse og Forandring fra Synden komme igjen til Gud, og saaledes faa Naade, Forladelse og Fred, Hellighed og Salighed ved Christum, eller om han ikke egentlig og ret virkelig mener saadanne Lærere, som foragte Omvendelse og Hellighed, ja forhindrer og bespøtter disse højfornødne Ting. Jeg mener, at den, som har nogenledes naturlig Forstand, endsige aandelig Oplysning, kan herudi meget let skjønne og dømme. Altsaa ser vi heraf, at denne skjønne Epistel har et langt anderledes Indhold, end at bespøtte de af Eder saa kaldte ny Lærere med.

Iligemaade sagde I og om samme ny Lærere, at de føre Folk til at tvivle om deres Salighed og at være bedrøvede, og siger, at det er godt og nytteligt for Menneskene. Dette siger de og, og jeg siger det samme, ikke aleneste at det er godt og nyttigt, men endog højt fornødent; thi den, som ikke kommer i Tvivl om sin Tilstand og derover bedrøves, naar han ser, at han er paa onde Veje og i et syndigt Levned, den kommer heller aldrig til Omvendelse eller søger Guds Naade med Alvorlighed, fordi han mener, han trænger ikke saa haardt der til, men alt er godt nok, og han har ikke saadan Omvendelse behov; hvorfor ogsaa Guds Vrede bliver over ham, saa længe han bliver i saadan syndig Sikkerhed, Joh. 10 v. 11; Apoc. 3 v. 11, da han derimod, som i sit syndige Levned kommer til at tvivle om sin Salighed og derover bedrøves, har allerede gjort en Begyndelse til hans Omvendelse og til Salighed, efter Pauli uryggelige Vidnesbyrd 2 Cor. 7 v. 10. Men saadan Lærdom, hvorved

Menneskene førtes til at tvivle og blive bedrøvede, kaldte I en Djævels Lærdom, og sagde ydermere: Gud siger aldrig nogensteds, at vi skal tvivle eller bedrøves, men han siger allevegne, at vi skal tro ham vel. Ydermere, disse ny Lærere siger, at vi ikke kan være vis paa vor Salighed, med mindre vi har ret Kjærlighed til Gud. Dertil svarer jeg: At vi skal tro Gud vel, er ganske billigt og saare fornødent, men at forlade os paa hans Naade og tro, at vi blive salige, naar vi leve i en syndig og ugudelig Tilstand, det er formasteligt og fordømmeligt; men i det Sted bør vi tro ham paa hans Ord, baade i hans Forjættelser og Befalinger, og derefter ved hans egen Naades Kraft indrette baade vor Tro og vort Levned, saa blive vi salige, men ellers ikke, og altsaa bliver det en evig Sandhed, at ingen kan være vis paa Salighed, med mindre han har en ret Kjærlighed til Christum, hvilket og Paulus stadfæster med disse Ord: Dersom nogen ikke elsker den Herre Christum, han være en forbandet Ting, 1 Cor. 16 v. 22; foruden mange andre Steder i Skriften, hvor baade Jesus selv og hans Apostler fordrer saadan op-rigtig Hjærtens Kjærlighed af alle dem, som skal være forvissede paa hans Naade og Salighed; og saadan Kjærlighed flyder der og af en ret Tro, og er allevegne forbunden med Lydighed, og saaledes har Forjættelse med sig, saasom Joh. 14 v. 15, 21, 23, et 15 v. 10, 11 og 1 Joh. 5 v. 3 etc. Men en saadan Kjærlighed negtede I at være fornøden til Bevis paa en ret Tro og en Forvisning om Salighed, og det mente I at kunne stadfæste med Sprog, Rom. 8 v. 38, 39. hvilket I paa den Maade fremførte: Ingen Ting, hverken Liv eller Død, hverken det høje eller det dybe, skal skille os fra den Kjærlighed, som er i Christo Jesu vor Herre. Og derhos sagde I: Der kan I høre, der staar intet om den Kjærlighed, vi har eller skal have til ham, men der staar om den Kjærlighed, han har til os, hvilken ingen Ting skal skille os fra. Hvilket Sprog I igjentog nogle Gange, og med stor Ivrighed bad og formanede den ganske Forsamling, at de jo for alle Ting vilde lære dette Sprog uden ad, og sagde: Gjører det, at I kan altid trøste Jer dermed imod alle dem, som vil føre Jer i Tvivl om jeres Salighed, og dersom I

dette gjør, saa tør I intet frygte eller være bange for at dø, det er ikke saa farligt at dø, som de ny forføreriske Lærere ville bilde Folk ind, men saa skal Døden møde Jer som en Engel. Men kjære Hr. Provst, jeg undrer meget over, at I paa saadan Maade turde fremføre saadant et Sprog for en ganske Forsamling, uden Forskjel, af hvilke mange desværre lever udi en Del af de aabenbare Kjæds-Gjerninger, som Paulus opregner ad Gal. 5 v. 19, 20, et 1 Cor. 6 v. 9, 10, om hvilke Mennesker han siger udtrykkelig paa begge Steder, at de ikke skal arve Guds Rige. Andre ere ikke i udvortes Ting slet saa grove, men lever dog fremmede fra det Liv, som er af Gud, Ezechiel 4 v. 18 et 1 Joh. 5 v. 12, i Blindhed og Lunkenhed, om hvilke Gud har sagt, at han vil udspy dem af sin Mund, Apoc. 3 v. 16. Ja for saadan en Forsamling, som neppe findes nogen iblandt, der i al deres Væsen drives af Guds Aand og bærer de rette Aandens Frugter, hvilket Gud og Paulus dog fordrer af alle uden Forskjel, som skal være forvissede om Guds Kjærlighed, som er at se af selv samme 8de Cap., saavel som og til de Gal. 5 v. 22, foruden mange andre Steder. Mig synes, at det paa den Maade gaar lige saadan til, som Herren siger hos Profeten, med disse Ord: Mit Folk, de som prise dig salig, forføre dig og forstyrre den Vej, som du skal gaa paa, Esa. 3 v. 12; hvorfor og Herren raaber Ve over saadanne Forfødere mangfoldige Steder i Skriften, af hvilke nogle tilforn ere anførte, nemlig af Profeterne og af Judæ Epistel. Hvad for en Engel-Gestalt Døden da vil møde dem i, og hvor farligt det vil være at dø for saadanne Mennesker, som baade lever og dør i Synden, det er let at slutte af de anførte Sprog Gal. 5 og 1 Cor. 6, og Apoc. 3, i lige Maade af samme 8de Cap. til de Rom., hvor Paulus siger: Dersom I leve efter Kjødets, da skulle I dø. Altsaa kan klarlig erfares der af, at det, som saadanne Mennesker i saadan Tilstand ville bilde sig ind, eller lade sig indbilde af andre, om Guds Kjærlighed at have og beholde, blev ikkun en Formastelse mod Gud, og dem selv til des større Fordømmelse. Hvad der da vil følge paa for dem, som styrke dem herudi, det faar de selv tidlig nok at erfare.

Hvad sig nu Overhørelsen selv er angaaende, da blev og nogle Ting derudi af Eder forhandlede, som jeg nødvendig efter min Samvittighed bør at erindre Eder til Eftertanke. Jeg beder i al Ydmyghed, at Eders Højærværdighed med Taalmodighed vil gennemlæse og eftertænke det, tilligemed med det forrige. Det bedste, jeg veed, der blev forhandlet i den, var dette, at I spurgte: Hvorfor har vor Herre ikke i de ti Bud-Ord forbuden Drukkenhed, og I selv derpaa svarede: Fordi Gud har givet sin Lov for Mennesker og ikke for Bæster; thi den, som drikker sig drukken, gjør sig selv til et Bæst; alle andre Syndere kan komme til Omvendelse, men en Drukkenbolt kommer aldrig til Omvendelse, men han skal dø i sine Synder. Endskjønt at dette var haardt talt, idet I vilde negte saadan En Omvendelse, hvilken Gud dog aldrig selv negter, men venter derefter Ez. 33 v. 11, saa kalder jeg det dog saa vidt godt, at det kunde maaske jage en Skræk ind i en eller anden Drukkenbolt. Men da I sagde disse Ord: Gud siger ikke: dersom du drikker dig fuld, dersom du horer, dersom du stjæler, saa skal du fordømmes; men saa siger han: dersom du ikke tror, saa skal du fordømmes; — da kom det mig meget underlig for, at I enten vilde eller turde saaledes tale og lære, og ikke tillige sige, hvad den rette Tro er, hvorpaa den kjendes, og hvad den virker i Mennesket, som har den, efterdi Gud dog paa saa mange Steder vidner, at saadanne, som I opregnede, skulle ikke arve Guds Rige, men at deres Del skal være i Søen, som brænder med Ild og Svovl, saasom 1 Cor. 6 v. 9, 10. Gal. 5 v. 19. 20. 21. Eph. 5 v. 5. Col. 3 v. 5. 6. Apoc. 21 v. 27 et 22 v. 15, foruden mange andre Steder, som vidner derom i samme Mening. Thi omendskjønt Christus siger Marc. 16 v. 16, at hvo som tror skal blive salig, og hvo som ikke tror skal fordømmes, saa mener han jo dog ikke dermed, at hvem, som vil kun tro, at han skal blive salig, foruden nogen videre Vilkaar, naar han kun vist og fast forlader sig derpaa, og intet tvivler derom, skal blive salig. Dersom det var Meningen af disse Christi Ord, saa blev slet ingen for dømt, i hvordan det end gik; thi de mener dog alle at blive

salige, i hvor ugudelige de end ere, og tør end vel sværge derpaa, at de har en god Tro, en stærk Tro etc. Men Christus selv viste os noget andet, naar han siger, at han vil bortvise og fordømme dem, som forlade sig saa vist paa Saligheden, at de endog i Dommen stoler saa haardt derpaa, at de protesterer imod ham selv, Math. 7 v. 22. 23 et 25 v. 24. 46. Iligemaade siger han hos Luc. 13, at han vil bortvise og fordømme dem, som ikke har villet lægge Flid paa at indgaa igjennem Omvendelsens snevre Port, v. 24, endog de efter deres Mening baade lever og dør i Troen og endnu i samme Mening møder for Dommen og fremfører endogsaa, til deres forment gode Tros Vished, deres flittige Kirkegang og Altergang, v. 26. Heraf kan da klarlig ses, at saadan Tro, hvor der ikke følger et helligt Levned med, gjør ingen salig, men er ikkun en død Tro, Jac. 2 v. 17. 20. 26. Lutherus siger jo og i Fortalen til Epistelen til de Romere, at hvor Troen er i et Menneskes Hjærte, der forandrer han det ganske Menneske til Hellighed, med Legem og Sjæl, og fører den Helligaand med sig, hvilket og er vist og sandt. I vor Catechismo kalder han Troen den Helligaands Gjærning, som Han virker i os Mennesker ved Evangelii Hørelse og Annammelse, udi hvilken Tro Han og NB helliger dem, og saadan Tro kalder Lutherus den sande og eneste Tro til Christum, Art. 3. Den anden Bøns Forklaring vidner og det samme. Altsaa kan det ikke kaldes at have Troen og ved den at være vis paa Salighed, hvor Mennesket ikke endnu lever i Hellighed efter Guds Befaling. Ebr. 13 v. 14 og 1 Petr. 1 v. 15. 16, ja ikke engang har begyndt paa Hellighed eller er bekymret derfor, eller endnu har i Sinde nogen Tid at ville, ja hvor slet ingen af Aandens og Troens Frugter og Kjendetegn findes. Mig synes, at det var højlig fornødent at sige Menneskene noget af saadanne Guds Sandheder, naar man vilde tale om, at den bliver salig, som tror. Man ser jo desværre daglig for Øjnene, hvorledes de fleste Mennesker lever enten i grov Ugudelighed eller og i syndig Sikkerhed, Skjødesløshed eller Lunkenhed, og i denne deres Blindhed mener de dog alle at have Troen. Naar de nu desforuden bliver styrkede af

deres høje Lærere i samme deres blinde Mening, gaar det ikke da destoværre, som tilforn er anført af Esa. 3 v. 12: Mit Folk, de, som prise dig salig, etc.

Da Eders Højærværdighed gjorde disse almindelige Spørgsmaal: (1) Hvor est du bleven et Guds Barn? Sv. I Daa-ben. (2) Hvorledes est du døbt? Sv. Med Vand og den Helligaand, — saa gjorde I dette (3) til et almindeligt Spørgsmaal: Har du den Helligaand endnu? Er du vis derpaa? Hvorpaa I vilde have, de skulle svare Ja, hvilket de og alle uden Forskjel gjorde, som bleve tilspurgte, og hvem som var da saa færdig og vidste selv strax at svare Ja, dem viste I, at I havde en stor Behag udi, og sagde: Du svarede vel, mit Barn, det er sandt.

Men kjære Hr. Provst, med hvad Vished kunne I vel sige, at det var sandt? Gud give, det var saa godt. Men jeg tror, at det desværre med de fleste af dem var ganske usandt, og det er vel altfor vist efter Guds Ord og vores Catechismi Vidnesbyrd og efter deres Levnedes Forhold, som er kjødeligt, verdsligt og ondt; thi Christus siger: Af Verden (det er Menneskene, som ere verdslige og kjødelig sindede) kan ikke annammes den Helligaand, Joh. 14 v. 17. Visdommen siger, at Visdommen ikke skal komme i en arrig Sjæl, ej heller bo i et Legeme, som er Synd undergiven, thi Tugtens Helligaand skal fly Svig og vige fra vanvittige Tanker, Sap. 1 v. 4. 5; Gud giver dem alene den Helligaand, som ret alvorlig beder ham derom, Luc. 11 v. 17, Ephes. 1 v. 16. 17, de som alvorlig omvende sig, Act. 2 v. 38, som ret i Sandhed tror paa Christum, Ephes. 1 v. 18, og som i deres Liv og Levned adlyder ham, Act. 5 v. 32, dem ledsager han da til al Sandhed, Joh. 16 v. 13, og i Troen helliger dem, Act. 26 v. 18, ganske og aldeles udi Aand, Sjæl og Legeme, 1 Thes. 5 v. 32; hvilket og vores 3die Artikel taler om. Den anden Bøns Forklaring siger jo og det samme med disse Ord: Naar vor himmelske Fader giver os sin Helligaand, da gjør han det ved sin Naade, at vi baade tro Guds Ord og leve NB et helligt og gudeligt Levned etc. Hvor nu Guds Ord ikke saaledes troes, at der leves et helligt og gudeligt Levned der efter, der er jo

heller ingen Helligaand. det er en uryggelig Sandhed, saa fremt dette anførte af Guds Ord og vor Catechismo ellers er Sandhed, som det baade er og bliver i al Evighed. Derforuden vises os og tydelig paa andre Steder i Skriften, hvad for Frugter og Kjendetegn vi kan<sup>7</sup> kjende baade os selv og andre paa, enten den Helligaand bor i os eller ikke, saasom Gal. 5 v. 22, hvor der siges, at Aandens Frugt er Kjærlighed, Glæde, Fred, Sagtmodighed, Fromhed, Godhed, Troen, Afhold. Iligemaade Ephes. 5 v. 9: Aandens Frugter ere udi al Godhed, Retfærdighed og Sandhed. Naar nu saadanne Kjendetegn, Prøver og Frugter, som ere anførte af Guds Ord og vor Catechismo, ikke findes hos saadanne Mennesker, men langt mere det, som er tvert imod, hvordan kan man da komme til at sige, at de har den Helligaand? Mig synes, det er at sige tvert imod det, som den Helligaand har aabenbaret om sig selv i alt hans Ord; og derforuden blive jo de arme Mennesker elendig bedragne midt i deres grove Blindhed og syndige Sikkerhed med en bedragelig Trøst og et forføngeligt Haab. Gud af Naade forbarme sig herover!

Eders Højærværdighed gjorde og et Spørgsmaal nogle Gange, saaledes: Skal vi dømmes efter Loven eller efter Evangelium? hvorpaa I vilde, at de skulde svare: Ja, efter Evangelium. Men der blev ikke et Ord omtalt, hvad enten Loven eller Evangelium er, eller hvorledes og paa hvad Maade Evangelium skal forstaas, antages og troes, og efterleves til Salighed, og hvordan der da i sin Tid skal dømmes efter Evangelium. Hvorledes I da mente, at dette Eders Spørgsmaal med sit Gjensvar skal forstaas, det veed jeg ikke; men at alle Mennesker, baade gode og onde, enhver især, skal dømmes efter deres Gjærninger, det veed jeg, og det er jeg forvisset om af Christi og hans Apostlers uryggelige Vidnesbyrd paa mange Steder af Skriften, af hvilke jeg vil ikkun anføre et Par eller tre. Christus, som siger Joh. 3 v. 18: Hvo som tror paa mig, dømmes ikke, og Joh. 5 v. 24: Hvo som hører mit Ord og tror Den, som mig udsendte, haver det evige Liv og kommer ikke til Dommen, men er gaaet over fra Døden til Livet; han siger og i selv-

samme Capitel strax efter, at NB. alle de i Gravene skal høre hans Røst, og de skal gaa ud, som have gjort godt, til Livsens Opstandelse, men de, som have gjort ondt, til Dommens Opstandelse, hvilket og er klart af det foranførte Math. 25, hvor det staar i det 32te v., at NB. alle Folk skal forsamles for ham i Dommen; og at baade gode og onde bliver da, hver især, dømt efter sine Gjæringer, det ses i 35, 36. 42 og 43 v. Paulus siger og, Rom. 2 v. 16, at Gud skal dømme Menneskets skjulte Ting efter hans Evangelium ved Jesum Christum. Hvorledes Paulus da mener, at Christus skal dømme baade ham og andre efter hans Evangelium, det giver han selv tilkjende paa et andet Sted med disse Ord: Derfor ere vi og flittige, hvad heller vi ere hjemme eller fremmede, at være Gud behagelige, thi os bør alle aabenbares for Christi Domstol, at hver kan faa efter det, som han NB. har gjort, enten godt eller ondt, 2 Cor. 5 v. 9. 10. Af disse Sprog kan da tydeligen ses, at de, som retteligen hører, forstaar og annammer Evangelium om Christo, og, saaledes som Evangelium lærer, tror paa ham, de fører og da i samme Tro efter Evangelii Indhold saadant et heligt og ustraffeligt Levned, som vises i Kjærlighed og gode Gjæringer baade imod Gud og Menneskene, at de ikke kommer til Dommen for at dømmes for nogen Ting, men alle aabenbares for Dommen for at frikjendes, ja for at roses og berømmes, som er at se af Matth. 25 v. 35. 36, og 2 Cor. 4 v. 15. Her erholdes og nydes da ret for Alvor, hvad det er for en Herlighed at have været i sit Liv og Levned af Sønnen frigjort fra Synden og Syndens Tjeneste, og nu, aabenbaret for Gud og alle hans Engle og Mennesker, at frikjendes fra al Dom og Fordømmelse, Joh. 8 v. 32. 36, dem til Beskjæmmelse og Spot, som har været Syndens Tjenere, v. 34, og dog har indbildt sig at have Troen, hvorpaa de og selv til et Bevis indfører deres egne hykleriske Gjæringer, Luc. 13 v. 26. Hvilke da maa befinde med Smerte, hvad Forskjel der er paa en Tro, som virkes af den Helligaand i en sand Oplysning og Helliggjørelse ved Evangelii rette Hørelse og Annammelse, og paa den Tro, som de har tildrømt og indbildt sig selv og ladet sig indbilde af andre

Drømmere og blinde Lærere, hvorpaa ingen gode Gjerninger kunde følge, fordi den var ikke virket af den Helligaand; derfor de nu tillige med dem maa bortvises i den Pine, hvor der skal være Graad og Tænders Gnidsel, Luc. 13 v. 25. Men naar nu ingen saadanne Sandheder om Dommens Beskaffenhed blev dem sagt, men aleneste dette ene Ord, at de skal dømmes efter Evangelium, saa ser jeg ikke, at det hos saadanne syndesikre Mennesker, som de fleste af dem ere, kunde have anden Virkning end som at dysse dem i en Sikkerhedssøvn, mere end de ere, istedenfor mange kunde blive beredte og værdige til at fly det onde og blive bestandige for Christo i Dommen, Luc. 21 v. 36, som skal dømme enhver efter sine Gjerninger.

Endnu vil jeg aleneste foredrage Eders Højærværdighed et Spørgsmaal til at eftertænke, som I gjorde til en Pige, og lød saaledes: Hvad forstaas ved den gamle Adam, eller hvad er der ment, naar der tales om den gamle Adam? Hvorpaa hun da begyndte at oplæse det Stykke om Daaben, som lyder saaledes: Den betyder, at den gamle Adam, som er endnu i os, skal dødes ved daglig Pønitentse etc. Endskjønt nu at dette Svar ikke kunde høre til dette Spørgsmaal, saa blev dog Pigen ikke rettet derudi, ikke heller noget sagt af Eder, hvad det er, som kaldes den gamle Adam, eller hvorledes den gamle Aeam skal medhandles hvilket dog Pigens Svar gav god Anledning til at tale noget om, som var vel og en af de fornødneste Lærdomme, der burde fremføres. Men I ved denne gode Lejlighed frembragte aleneste denne underlige Tale med leende Gebærder og sagde: Har vor Herre ikke været god mod eder, I Kvindfolk, at han siger aldrig, den gamle Eva, men den stakkels gamle Adam, han skal altid have Skylden. Ved denne Tale bragte I mange Folk i Kirken til Latter; men sandelig, hvem som ret tænker derpaa, hvad Lærdom og Oplysning der saaledes gives til nogle stakkels vankundige og i Sikkerhed hensovede Bønderfolk, den har stor Aarsag til at græde derved, istedetfor al den Latter, der skete baade af den ene og den anden. Gud se i Naade her til og forbarme sig

over sin arme, forfaldne Kirke! O Elendighed! Hvordan skal de arme, forblindede Mennesker komme til nogen Oplysning og til nogen ret Christendoms-Vandel i Tro og Levned ved saadanne elendige Lærdomme, som de maa høre af dem, der skal være deres høje Lærere. Gud lade det ikke træffe Eders Højærværdighed, det Christus siger, Matth. 18 v. 6 et 7, hvor han saa haardeligen raaber Ve over dem, som forarge andre, især dem, som forarge de smaa.

Det er da de Ting, som jeg efter min Samvittighed i al Ydmyghed har funden højlig fornøden at skrive Eders Højærværdighed til om. Gud give, at I i Kjærlighed vilde annamme det efter Guds aabenbarede Ord, og nøje eftertænke det imellem Gud og Eders egen Samvittighed, og lade det tjene til Forbedring baade for Eder selv og for andre! Det ønsker jeg af mit inderste Hjerte, og i al tilbørlig Underdanighed forbliver

højærværdige og højlærde Hr. Provsts  
ydmyge og ringe Tjener,  
Simon Michelsøn Steenholt,  
Skoleholder i Sællerød.

Jeg undertegnede haver leveret til Hans Højærværdighed Provst Reenberg dette Skrift nu idag Onsdag den 27. Octb. 1734 og det fra Skoleholderen i Sællerød, Simon Michelsøn Steenholt, som leverede mig det den Dag igaar var, at jeg skulde levere til Provsten, og ikke vidste jeg selv, hvad Indholdet af dette Brev var. Men jeg er en Skomager og Mester i Lauget, og jeg boer i Regnegade, og [be]kjender, at jeg ikke har været endnu nogen Tid til Alters, som og ej min Hustru. Dette tilstaar jeg i tvende Mænds Overværelse, som ere Betjentere ved Vor Frue Kirke.

Jacob Splitt.

Dette ovenskrevne saaledes at være skrevet og tilstaaet af Jacob Split Skomager, boende i Regnegade, og det i vores Overværelse, testerer vi underskrevne Betjentere ved Vor Frue Kirke. Kjøbenhavn den 27 Octb. 1734.

Christian Aarup. Tyge Sørensen Riiber.

At dette overalt er ligelydende med det, som igaar Formiddag mig i Hænde blev leveret, som her oven er meldt, vidner jeg med egen Haand.

Kjøbenhavn den 28 October 1734. M. Reenberg.

P. S. Saasom dette vedkommer Hans Velærværdighed Sjælesørgeren til Søllerød Menighed, saa bliver det og ved hans Haand Stedets Øvrighed insinueret. Hafniæ ut supra.

M. Reenberg.

Afskrift i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Samling. 1496. 4to.

I samme Hdskr. findes ogsaa en meget udførlig Skrivelse, dat. 9de Januar 1734, til Provst, Mag. Morten Reenberg fra Holger Nyeholm, Decanus i Kommunitetet, i Anledning af at denne den 3die December 1733, da han, som Skik var, opponerede ved en Disputats, som Biskop Worms Vicarius, Kommunitetsprovst, Mag. Chr. Nold, holdt paa Universitetet, havde betegnet en for ikke længe siden fra Tydsk oversat pietistisk Bog: „Et aandeligt Spejl, hvorved man kan kjende og prøve sig selv og andre efter Menneskets tredobbelte Tilstand udi det aandelige“, som et „Speculum fanaticum“. „En høj Herre, der var tilstede ved Disputatsen og sidder i Kommissionen, Ministerium Hafniense angaaende“ (formodentlig Grev J. L. Holstein), havde forlangt, at Universitetets Rektor, Prof. theol. Hans Steenbuch, skulde afkræve Decanen Forklaring om, hvad han mente med dette Udtryk. Efter at Nyeholm havde afgivet den forlangte Forklaring, søgte han, ved udførlig at fremstille al den formentlig vildfarende Lære i det nævnte Skrift for Mag. Morten Reenberg, at faa dennes vægtige Bistand, om Sagen skulde blive dreven videre.

---